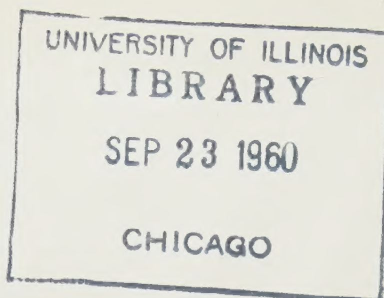

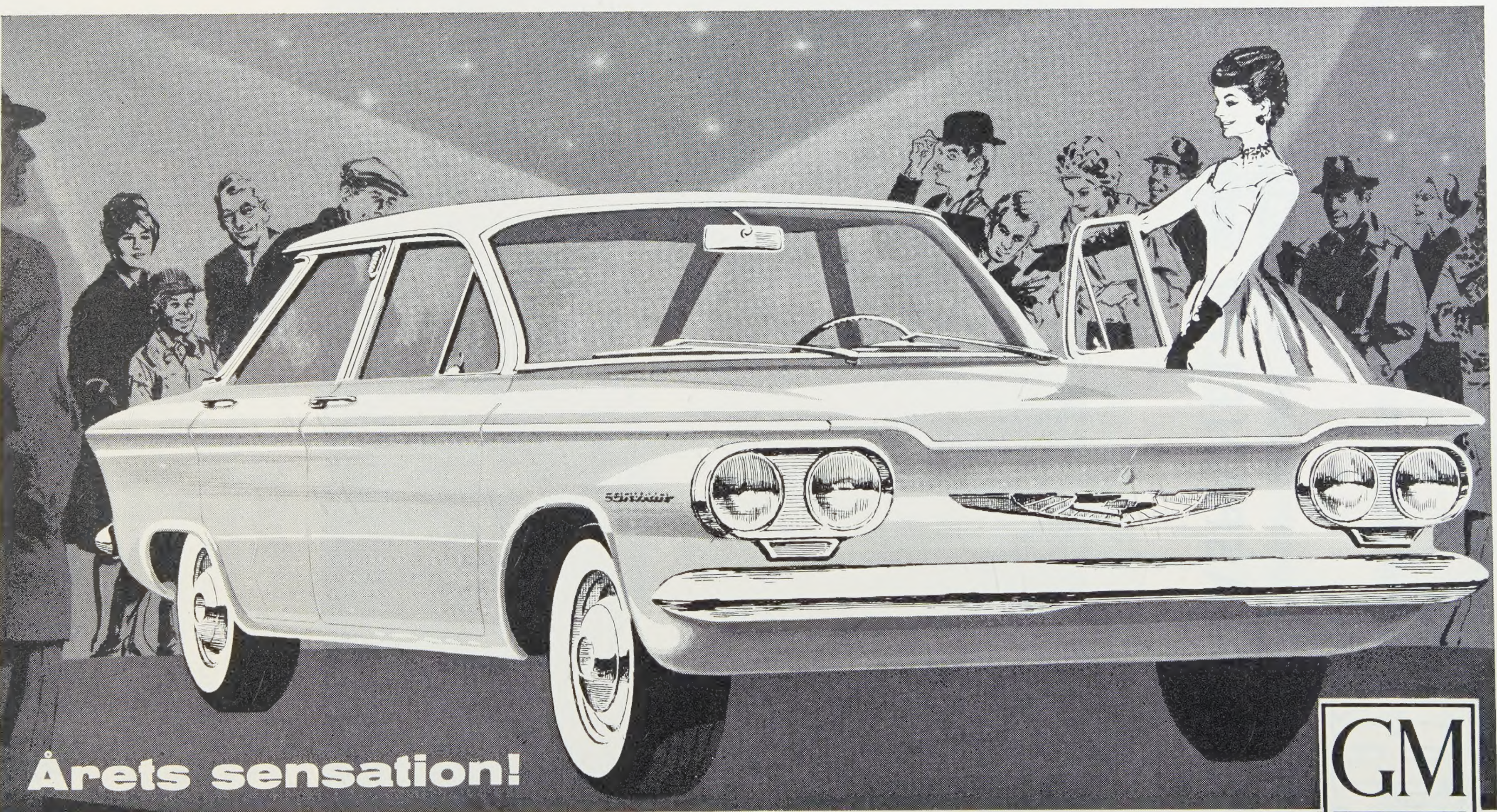

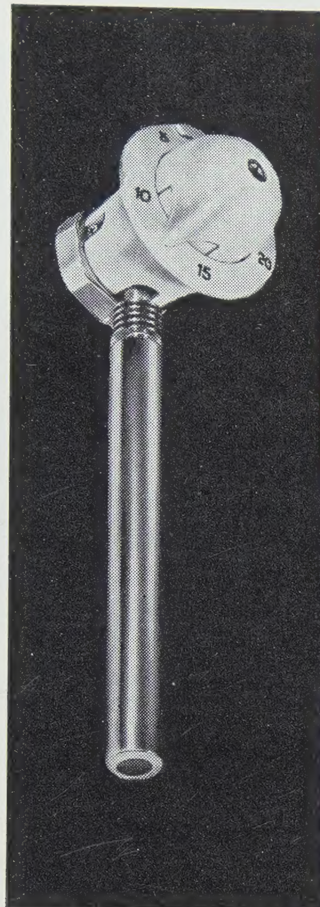
ARKITEKTEN

IOLD

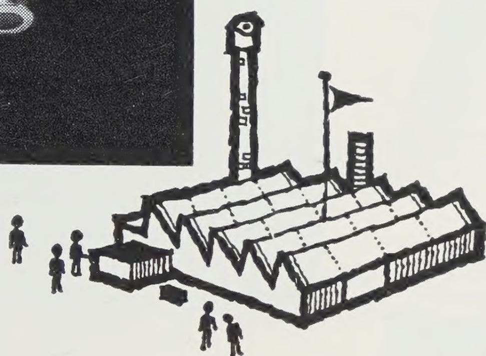
EDDELELSER FRA DANSKE ARKITEKTERS LANDSFORBUND

KITEKTEN ÅRG. 62 1960 NR. 17 SIDE 281-300 AFLEVERET TIL POSTVÆSENET 18. AUGUST 1960

Årets sensation!
CORVAIR
Chevrolet CORVAIR er sæsonens mest omtalte amerikaner – „kompakt“ som de kalder den. Raffineret og sporty i linierne. Enormt rudeareal giver glimrende udsyn til alle sider. Luftkølet letvægts hækmotor med liggende cylindre. Lækkert interiør. Fin plads til 6 og – med bagsædet slået ned – bagageplads som i en stationcar.
CHEVROLET
Corvair
GM
GENERAL MOTORS
Chevrolet-modellerne er de eneste „amerikanere“, der samles i Danmark!

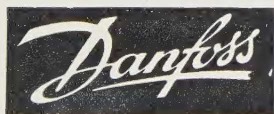

Danfoss termostatiske radiatorventil

NB. *Som følerelement til den nye type RAD anvendes elementer med løs føler til højt tryk.*
Type RA for varmtvandsanlæg leveres med fast føler, løs føler og med centralregulering.
RAD for damp leveres kun i udførelsen med løs føler.

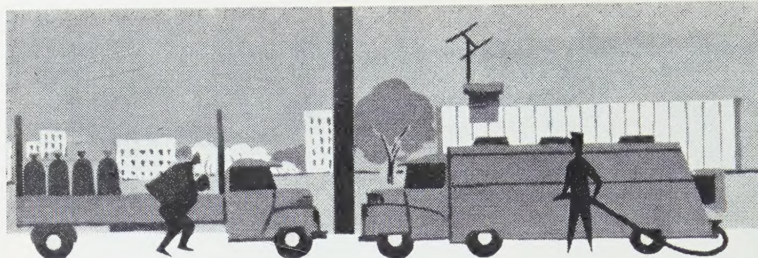
Type RAD er, sammen med type RA for lavtryksdamp- og varmtvandsanlæg, den eneste eksisterende mulighed for effektiv temperaturregulering, fordi den monteres direkte på radiatoren som selvregulerende ventil, og regulerer temperaturen termostatisk i hvert enkelt rum.

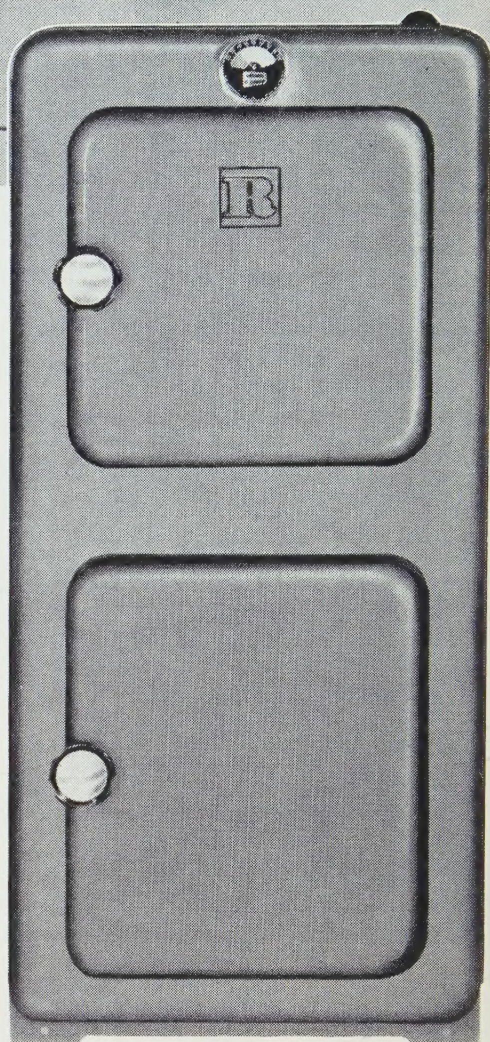
Danfoss termostatiske radiatorventil for lavtryksdamp- og varmtvandsanlæg type RAD, som nu er kommet på markedet, fremstilles i rødgods med sæde og ventilplade af rustfrit stål, og leveres i størrelserne $^3/_8$″, $^1/_2$″, $^3/_4$″ og 1″.
Ventilerne er forsynet med temperaturskala, der dækker området fra 5° til 25° C inden for hvilket område, den frit kan indstilles.

FABRIK FOR AUTOMATISKE KONTROLAPPARATER
NORDBORG . TLF. (044) 52222

KØBENHAVN	ODENSE	AALBORG	ÅRHUS	HERNING
GL. KONGEVEJ 15	VESTERGADE 44	NYHAVNSGADE 12	NY BANEGÅRDSGADE 45	BRORSONSVEJ 37
TLF. Hilda 3100	TLF. 11 50 75	TLF. 3 54 11	TLF. 3 55 11	TLF. 2811

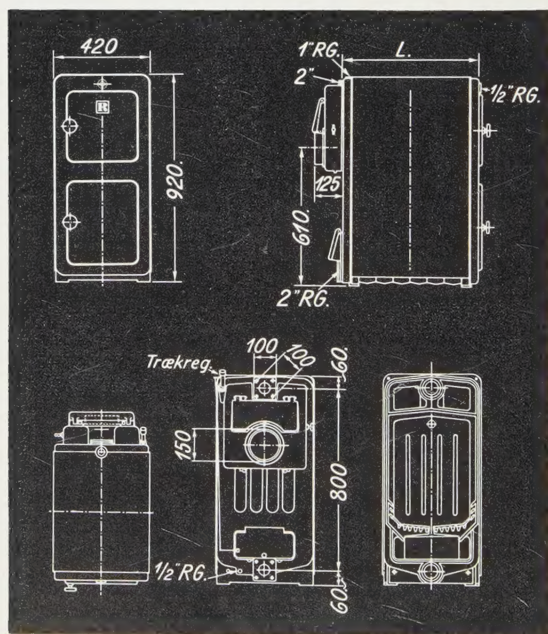

NY CENTRAL-VARMEKEDEL RIO-F OG RIO-F/O

- til koks (F) og til olie (F/O)!

Bedre og billigere centralvarme til individuelt opvarmede beboelser.

RIO F er en støbejernskedel til gennemforbrænding med enkelt vandfyldt røgslag, svære vandkølede riste og samlet med glatte koniske nipler af heltrukne stålrør. Den er konstrueret til fyring med såvel koks (20/40) og olie, og er ideel til eet-plans huse, parcel- og rækkehuse og villaer med kælder.

RIO F leveres med varmtvands- og ekspansionsbeholder som RIO F UNIT — med shuntventil for separat opvarmning af brugsvand. Begge kedler har isoleringskappe i smukke, moderne linier og utrolig bestandig lakering. RIO F passer ind i enhver beboelse og kan monteres overalt. Separat fyrrum er ikke nødvendigt!

Se på RIBE KEDLER før De projekterer — så vælger De RIBE!

Alle nærmere oplysninger om tekniske data etc. fås ved henvendelse til Aktieselskabet Ribe Jernstøberi — tlf. RIBE 261.

AKTIESELSKABET RIBE JERNSTØBERI

Fra det mindste til det største fyringsbehov

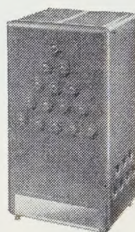
D·F·J fremstiller fyringsmateriel til ethvert formål — såvel til fast som til flydende brændsel

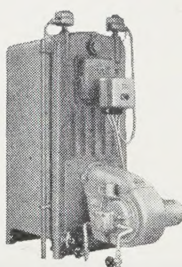
Kombinationen

SALAMANDER

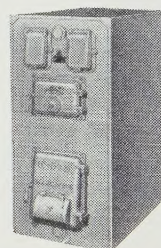
kedel og oliefyr byder på mange fordele. Vore teknikere er gerne til tjeneste ved valg af netop den kedeltype eller det oliefyr, som er bedst egnet for Deres specielle formål.

Salamanderkamin

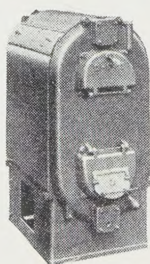
Salamander C kedel med oliefyr, type TA-1

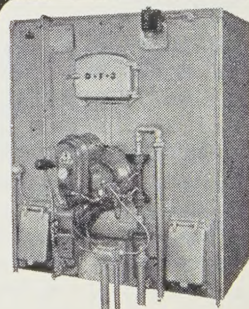
Salamander F kedel, type M

PUGGÅRDSGADE 17 · KØBENHAVN V
TELEFON BY 9606
GULDSMEDGADE 28 · ÅRHUS
TELEFON 21100
FABRIK: NÆSTVED · TELEFON 18

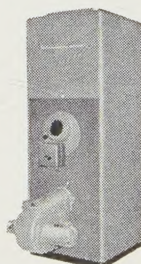

Salamander J kedel, type MT

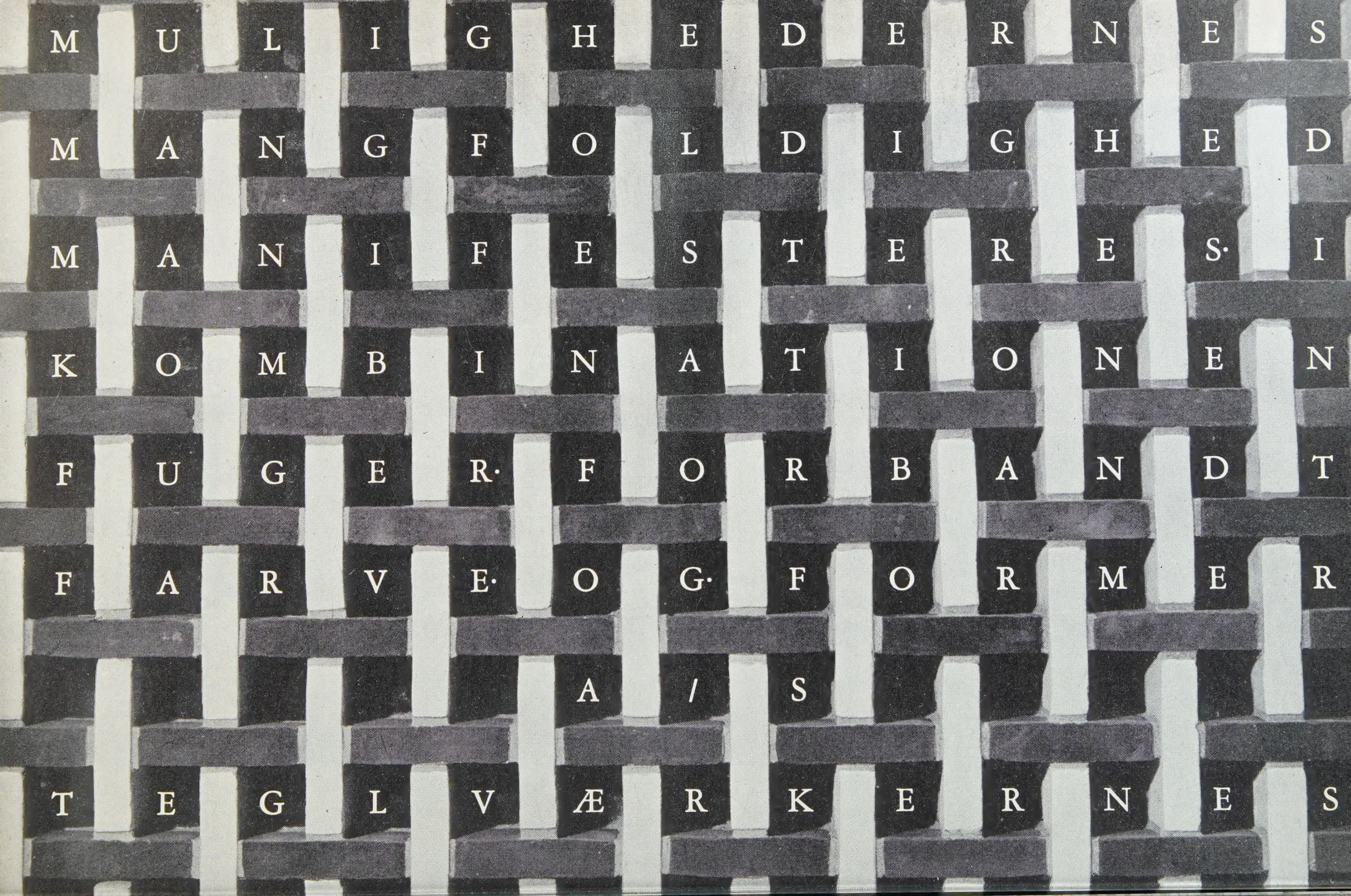
Salamander II kedel med oliefyr, type R

101

Salamander-termo varmluftovn

SALAMANDER · GRUNDLAGET FOR RATIONEL FYRING

MULIGHEDERNES
MANGFOLDIGHED
MANIFESTERES· I
KOMBINATIONEN
FUGER· FORBANDT
FARVE· OG· FORMER
A/S
TEGLVÆRKERNES

ARKITEKTEN

Meddelelser fra Danske Arkitekters Landsforbund.
Udgivet af Arkitektens Forlag.

Redaktion:
Poul Erik Skriver (ansv.)
Chr. Enevoldsen
Redaktionsudvalg:
ohan Pedersen (leder), David Birnbaum, Jarl Heger, Arne Karlen, Henning Meyer og Finn Monies.
Annonceredaktion:
Bertel Barnholdt (annoncechef)
Lillian Schmidt (sekretær)
Redaktionens adresse: Nyhavn 43, København K, Minerva *6200.
Udsendelsesdag: Hver anden onsdag. Redaktionen slutter 14 dage før udsendelsesdagen.
Pris: 3 kr. pr. hæfte i løssalg, abonnement 56 kr. årlig.
Signerede artikler står for forfatterens regning, usignerede for den ansvarshavende redaktørs regning. Kun når det udtrykkeligt er angivet, kan artiklerne ses som et udtryk for Danske Arkitekters Landsforbunds standpunkttagen.

ERINDRINGSLISTE

KONKURRENCER

Nordisk konkurrence om universitet i Stockholm

Program udleveres fra D.A.L.s sekretariat, Bredgade 66, København K, bilag kan fås samme sted mod depositum på kr. 190,-. Aflevering 1. oktober 1960.

International idé-konkurrence om planlægning af området „Elviria" ved Marbella, Costa del Sol, Spanien

Registreringstid: Fra 30. marts til 30. maj 1960.
Depositum: 3.000 Pesetas (ca. kr. 350.–).
Aflevering: 1. oktober 1960.
Program til gennemsyn i D.A.L.'s sekretariat, Bredgade 66, K.

International konkurrence om opførelse af en bygning til elektricitetsværket i Bagdad (Irak)

Sidste frist for registrering *i Bagdad:* 1. juni 1960 hos Committee of Assessors, Building Competition c/o The Secretary, Baghdad Electricity Services, Baghdad, Iraq, mod betaling af ID 2.– (ca. kr. 40,00). Nærmere oplysninger i D.A.L.'s sekretariat.

International konkurrence om udvidelse af biblioteket i Trinity College, Dublin, Irland

Registrering (i Dublin): senest 31. august 1960
Depositum: 5 £ (ca. kr. 100.–)
Aflevering: 1. marts 1961
Program til gennemsyn i D.A.L.'s sekretariat.

Kommende konkurrencer

Til orientering bringes her en oversigt over konkurrencer, der ventes at blive udskrevet i nær fremtid:

Byplankonkurrence om center i Ballerup
Bebyggelsesplan for et område i Humlebæk
Kommuneskole med børnebibliotek i Frederiksværk
Vandtårn i Rødovre
Kommuneskole i Holme-Tranbjerg (for arkitekter i Århus amt)
Kirke i Horsens
Konkurrence om énfamiliehuse (Kosangas)

Godkendelse af typehuse

Se side A 666 i dette nr. af *Arkitekten*.

ARKITEKTENS FORLAG

Nyhavn 43, København K. Minerva *6200.
Kontortid: 9-16³⁰, lørdag 9-13.

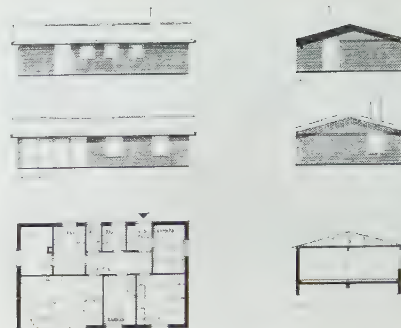
I dette hæfte indlæg fra:
Viktoria Vinduet
Det Fynske Trælastkompagni A/S, Odense

Se HFB side 468

Oversigtstegning til et af typehusene fra Arkitekternes Typehuskontor

Lurmærkede énfamiliehuse

Arkitekternes arbejde med typehuse tager sigte på e[n] billiggørelse og forbedring af småhusbyggeriet.

Boligministeriet har nu – for at støtte sådanne be[-]stræbelser – gennemført en kvalitetsbedømmelse af d[e] typehuse, der tilbydes bygherrer rundt om i lande[t]. For at opnå boligministeriets „blå stempel“ – i for[m] af en principiel godkendelse – skal hustyperne opfyld[e] de krav, der i dag må stilles til tidssvarende énfamilie[-]huse af mindre størrelse. Dette gælder såvel bolige[ns] brugsmæssige kvalitet som konstruktioner, bygge[-]materialer og pris. Der stilles væsentligt strenger[e] krav til godkendte typehuse end til andre huse, o[g] ikke mindst må typerne være gennemarbejdet i all[e] detaljer.

Typehuse, der har fået en sådan godkendelse, v[il] kunne opføres overalt i landet, idet boligministerie[t] vil bemyndige stedlige bygningsmyndigheder til, o[m] fornødent, at dispensere fra lokale bygningsvedtægter, og typehusene vil – indenfor de til enhver tid forelig[-]gende bevillingsmuligheder – kunne opnå offentli[g] støtte i henhold til boligloven.

Boligministeriet forbereder udsendelse af et cirku[-]lære om sådan godkendelse af hustyper, men allered[e] nu foreligger de første godkendelser. De af *Arkitektern[es] Typehuskontor* projekterede typehuse har alle opnå[et] en sådan ministeriel anbefaling, idet der den 27. d[s.] fra boligministeriet er meddelt principiel godkendels[e] til de af kontoret projekterede ialt 25 typehuse.

I det følgende gengiver vi nogle uddrag af Boligministerie[ts] cirkulære af 27. juli 1960 om Godkendelse af hustyper.

I cirkulærets indledning hedder det:

Gennem den senere tid har interessen for en typiserin[g] af parcelhusbyggeriet været stadigt stigende, og fr[a] forskellige sider udfoldes bestræbelser på at udform[e] standardtyper, navnlig af små énfamiliehuse, for der[i-]igennem at skabe mulighed for en billiggørelse og e[n] forbedring i brugsmæssig henseende af dette bygger[i]. Sådanne typer giver samtidig bygherren større mulig[-]heder for på forhånd at få overblik over byggeriet[s] anlægsudgifter og værdi.

Til støtte af disse bestræbelser vil der blive gennem[-]ført den ordning, at der efter de nedenfor angivn[e] retningslinjer vil kunne meddeles principiel godkendels[e]

Se HFB side 281, 336, 337, 338

fra boligministeriet af hustyper, som med hensyn t konstruktion, kvalitet og pris opfylder de krav, de må stilles til et tidssvarende énfamiliehus af mindr størrelse.

Administration af sager vedrørende godkendelse af hustyper

Typehusordningen forudsætter, at de godkendte hus typer er af en – i forhold til prisen – fuldt ud tilfreds stillende kvalitet. Der må derfor såvel i brugsmæssi henseende som med hensyn til den tekniske udform ning stilles strengere krav til de hustyper, der indsen des til godkendelse, end til andre huse. Projekterings arbejdet vil derfor være betydeligt og det materiale som skal indsendes til ministeriet, mere omfattend end sædvanligt ved godkendelse af enkelte huse. Ti gengæld for den grundigere behandling forud for de principielle godkendelse vil såvel den tekniske som økonomiske behandling af de enkelte sager angående opførelse af huse, der har opnået typegodkendelse kunne indskrænkes til kun at omfatte sådanne kon krete forhold, som der ikke kan tages stilling til p forhånd.

Ved behandlingen i boligministeriet af andragende om typegodkendelse vil også spørgsmålet om projek tets forhold til bygningslovgivningen blive undersøgt I tilfælde, hvor dispensation fra bygningslovgivningen er fornøden og skønnes at kunne meddeles, vil bolig ministeriet i forbindelse med godkendelse af projekte bemyndige de stedlige bygningsmyndigheder til a meddele dispensation til opførelse af huse af den pågældende konstruktion.

Derefter gennemgås i et særligt afsnit *Almindelige krav til projekter der skal kunne opnå typegodkendelse.* Et følgende afsnit har titlen *Vejledning med hensyn til det projektmateriale, der skal forelægges bolig ministeriet til bedømmelse af projektet.* Derefter fortsætter cirkulære med:

Godkendelsens indhold og form

Endelig typegodkendelse af et projekt vil i alminde lighed ikke blive givet, forinden ministeriet har haft lejlighed til at foretage en besigtigelse og gennemgang af et færdigt prøvehus af den pågældende type. I øvrigt sker typegodkendelsen foreløbig for et tidsrum af 3 år ad gangen.

Hustyper, som har fået godkendelse, vil – inden for de til enhver tid foreliggende bevillingsmuligheder – kunne opnå offentlig støtte i henhold til lov om bolig byggeri af 27. december 1958. Det bemærkes, at der til en typegodkendelse indtil videre ikke vil blive knyttet en bemyndigelse som omhandlet i lovens § 18 til de der nævnte finansieringsinstitutter til, uden sær ligt indhentet tilsagn i det enkelte tilfælde, at yde lån med statsgaranti, idet man efter forhandling med repræsentanter for institutterne ikke for tiden har fundet grundlag for at gennemføre en sådan ordning.

Det afsluttende afsnit har titlen: *Administrationen af de enkelte sager om offentlig støtte til opførelse af huse, der har opnået typegodkendelse*.

Med cirkulæret følger desuden et bilag med oversigt over projektmateriale, der skal vedlægges ved ansøgning om principiel godkendelse af hustypeprojekter.

Pudsning med maskine

Tids- og pengemæssige besparelser

Ca. 7 pct. af samtlige byggeomkostninger går til pudsning af et hus. Der medgår til arbejdsløn ialt ca. 40 pct. og til materialer omkring 60 pct., men ved pudsearbejder udgør lønnen ca. 85 pct., medens materialerne kun udgør ca. 15 pct. Skal man opnå besparelser på dette felt, kan det kun ske ved at nedbringe arbejdstiden. Det har man været klar over i mange år og derfor forsøgt en rationalisering – også fordi pudsearbejdet er legemligt anstrengende. Man har prøvet at erstatte puds med førfremstillede plader, og man har forsøgt med tyndere pudslag og spartling, og endelig har man prøvet at mekanisere arbejdet. Mekaniseringen er gået meget, meget langsomt. Det første patent til en pudsemaskine blev udtaget i 1889, og siden er der udtaget adskillige med andre konstruktioner, og patenternes antal er steget jo højere lønnen blev i forhold til materialet. Udgiften til pudsning af en bygning er blevet yderligere tyngende efter anden verdenskrig overfor førfremstillede elementer, mere tyngende end overfor traditionelt murværk.

Pudsemaskinernes udvikling

Alle pudsemaskiner har støttet sig til håndarbejdet. Som grundlag har der altid været mørteltilberedningen og mørteltransporten, men disse to ting er nu så godt som mekaniserede. Hovedarbejdet, som egentlig består af tre efter hinanden følgende arbejdsgange før finpudsningen er færdig, er næsten helt håndarbejde. Man har maskiner, der kan udføre hver enkel af de tre dele, men de er aldrig slået rigtigt igennem fordi tre maskiner var for dyre og uhåndterlige og en egentlig økonomisk gevinst har det været vanskelig at spore.

Indtil for nylig har man ikke haft en maskine, som kunne udføre alle arbejder fra udkastning til finpudsning i én arbejdsgang, men nu eksisterer den, og den er undersøgt og prøvet af det tyske byggeforskningsinstitut.

Ampa pudsemaskinens virkemåde

Ampa pudsemaskinen har sådanne mål og en sådan vægt, at den kan anvendes overalt i en bolig, dog ikke i små rum som w.c. etc. Vægten er 230 kg. Den er 73 cm bred, 184 cm høj og 85 cm dyb. Maskinen har en mørtelbeholder, hvorfra mørtelen med trykluft presses ud gennem 36 dyser, der sidder i to rækker og over den øverste og under den underste række sidder en afretningsskinne. Den underste række dyser

er udfor mørtelbeholderens bund og de er rettede vinkelret mod væggen, medens den øverste dyserække sidder ved overkanten af beholderen og denne række peger skråt opad. Mørtelbeholderen bevæges op og ned med hydraulisk kraft, og dyser og afretningsskinne følger bevægelserne. Den øverste afretningsskinne afsætter tillige pudstykkelsen.

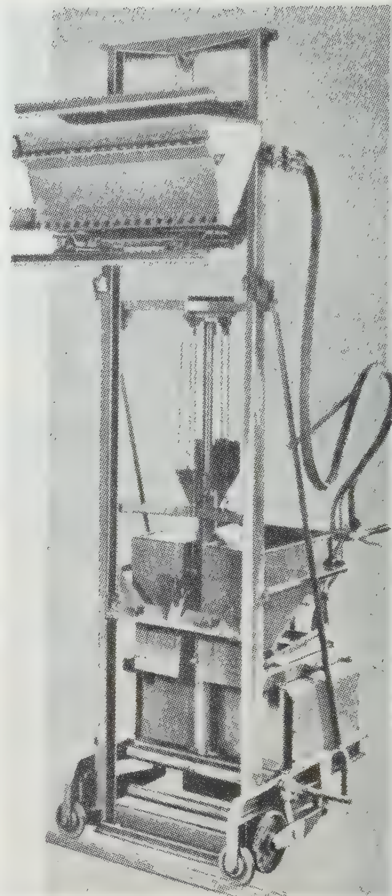
Der er iøvrigt indbygget en 1,5 h.k. elektrisk motor, og maskinen betjenes gennem ganske enkelte greb, som kan sætte følgende arbejder i gang enten samtidig eller hver for sig.

1. Mørtelkassens indstilling efter højde.
2. Igangsætning af øverste dyserække.
3. Igangsætning af underste dyserække.
4. Øverste afretningsskinne, der også tjener til aftrækning, trykkes mod væggen.
5. Underste afretningsskinne sættes på plads.

Før man kan anvende maskinen, skal der udlægges en løbeskinne på gulvet. Hjulene, der er parallelle med væggen, sænkes ned på løbeskinnen, og derved hæves maskinen op, så de drejelige hjul, der bruges under transport, frigøres fra underlaget. Maskinen kan så kun bevæges sidelæns.

Pudsning i 70 cm brede baner

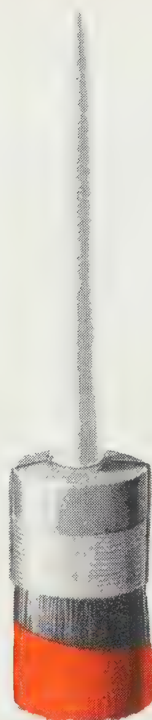
Når pudsningen skal begynde, indstilles maskinen med en spindel, så afretningsskinnernes kanter er lodrette over hinanden. Stillingen aflæses i et spejl,

Ampa-pudsemaskinen på sin løbeskinne

NYT til imprægnering af

- ny, nemmere og smukkere træimprægnering med BONDEX

Træværket betyder værdier, der ikke må forfalde. Råd, svamp- og insektangreb truer. Den effektive beskyttelse hedder BONDEX... det nye træimprægneringsmiddel med de mange ekstra fordele: Dyb indtrængningsevne, langvarig beskyttelse, smukke lysægte farvetoner, ingen hudirritation... og så er BONDEX klar til brug, nemt i brug og rækker langt!
BONDEX er fremstillet på oliebasis og leveres i nuancerne eg, mahogni, teak, palisander og farveløs. Farverne kan blandes indbyrdes.

BONDEX bejdser, beskytter og forskønner!

S. DYRUP & CO A/S

A 673

hvori en libelle spejler sig. Dette giver sikkerhed for at pudsningen bliver absolut lodret. Man kan fylde mørtelbeholderen, medens maskinen arbejder.

Én mand, faglært eller ufaglært, kan passe maskinen og en anden mand skal sørge for påfyldning, lægge løbeskinner ud og hjælpe ved flytning. Man pudser ved at hæve og sænke mørtelkassen, og derved udløses de forskellige arbejdsgange med påsprøjtning og glatning. Der pudses hver gang en stribe på 70 cm, men maskinen kan indstilles til f. eks. en halv stribe på 35 cm. Forneden bliver der en stribe på 5 cm, som maskinen ikke kan pudse, ligesom den kun kan udkaste ved hjørner. Her må altså håndkraft gøre arbejdet færdigt. Man kan heller ikke pudse vinduesåbninger. Der kan forekomme grater mellem pudseafsnittene. De må glattes efter på sædvanlig måde. Da det kun tager kort tid at pudse et rum, anbefales det at feje, da den mortel, der falder ned kan anvendes påny.

Institutet for Byggeforskning meddeler, at maskinelt puds sidder overordentlig godt og er så glat, at finpuds ikke er nødvendigt, men man skal passe meget på fugtighedsgraden, fordi den mørtel, der er for tør, binder dårligt og den mørtel, der er for fugtig, kan skride.

Det er interessant, at man gennem sprøjtningen opnår, at de største sandskorn sidder nærmest væggen, og overfladen rummer de fineste korn. Maskinen skal gøres omhyggeligt ren hver dag, og mørtelkasse og dyser renses med vand. Det varer ca. $^1/_2$ time at gøre maskinen helt i stand.

Forsøgsrækker i det sociale boligprogram, hvor man lod nogle ens beboelseshuse pudse dels med maskine dels på traditionel måde, gav det resultat, at det med maskine tog 6 minutter pr. m² pudsflade, medens det på traditionel vis tog 30 minutter pr. m². Det må dog bemærkes, at både afdelingen med maskinpudsning og med den traditionelle metode havde indgået væddemål om hurtigheden, for man vil normalt regne med længere tid til traditionelt puds. Gennem sammenligninger over længere tidsrum har det tyske byggeforskningsinstitut fundet, at man med Ampa pudsemaskinen opnår en merydelse på 57 pct. i en beboelsesbygning, men det understreges, at havde man kunnet anvende maskinen i badeværelser, w.c. og køkkener ville gevinsten have været større.

BC-TT

Kilde: Baumaschine und Technik, Okt. 1959.

Ridderslag og æselspark

Lederen i *Arkitekten* nr. 15 har sat sindene i bevægelse. Utvivlsomt er der en del af *Arkitekten's* læsere, der er mere eller mindre enige med Svend Erik Møller, og som af den grund finder mit angreb på hans artikler uberettiget. Men de indlæg, vi bringer i det følgende, synes også at afsløre nogen bekymring over den nævnte leders personlige sigte.

Min bemærkning om bundrekorden i manglende arkitekturforståelse er jo nok lovlig kategorisk. Da der som bekendt ikke findes objektive kriterier for kunstvurdering, kan det ihvertfald ikke bevises. Det er imidlertid påfaldende, at det er nogle af de arkitektonisk mest bevidst gennemførte arbejder fra de senere år, der har været målet for Svend Erik Møllers fordømmelse.

Storbyggeri af mere ligegyldig eller direkte dårlig udformning, men ofte dominerende i bybilledet eller landskabet, har derimod helt undgået Svend Erik Møllers kritik. Han skylder også at dokumentere, at der er megen storartet dansk arkitektur, der ikke er inficeret af internationale arkitekturstrømninger. Nævn et kontorhus, et rådhus eller et storhotel i typisk national udformning.

Arkitektonisk udtryksfuldhed er ikke et spørgsmål om mere eller mindre dramatiske former. Både i det stærkt bevægede og i det afklarede og fint nuancerede kan det kunstneriske temperament komme til udtryk. Og i begge tilfælde kan de brugsmæssige krav være tilgodeset eller ignorerede. At vurdere et arbejdes kunstneriske kvalitet er til syvende og sidst et spørgsmål om at være receptiv overfor det pågældende arbejdes irrationelle indhold. Det er en kendt sag, at man kan være uimodtagelig for kunstindtryk på områder, hvor man ikke begriber det anvendte formsprog. Der er f. eks. musikanmeldere, højt skattede kritikere af klassisk musik, som har svært ved at forstå, at jazz – eller elektronisk musik – kan gøre krav på prædikatet kunst. Og det ville da være ufrugtbart at sætte sådanne folk til at anmelde disse musikformer. Det kan ikke være urimeligt at forklare Svend Erik Møllers gentagne angreb på moderne dansk arkitektur som et resultat af manglende gehør overfor dette kunstområde. På andre faglige områder har han jo ofte vist en positiv indstilling.

Der var for nogle år siden en medarbejder ved en stor hovedstadsavis, der mente, at det ved lov burde forbydes Arne Jacobsen at bygge her i landet. Kunstkritikken kan ofte fare hårdt frem og de angrebne kan af forståelige grunde vanskeligt værge sig.

Til gengæld må anmelderne af og til se deres kompetance draget i tvivl. Det må være en trøst, at det sker i en god sags tjeneste – for den frie arkitekturdebats skyld. Svend Erik Møller kan ved sin hårde kritik måske få held til at fremkalde den debat, der har været efterlyst i årevis. Forhåbentlig vil apellen blive fulgt af mange af vore læsere. Lad os gentage Svend Erik Møllers spørgsmål: *Er der overhovedet ingen kunstnere blandt nutidens arkitekter?*

Skriver

Jarl Heger: Siger de hinanden noget – eller er den miljømæssige baggrund for stor?

Angående ridderslag

Skrivers skarpe indlæg mod Svend Erik Møllers kritik af tendensen i den sidste tids betydeligste bygværker skal ikke stå uimodsagt.

Rent bortset fra at ridderslag ikke kan siges at være noget behov i øjeblikket, hvor man skal lede med lup for at finde en enkelt kritisk bemærkning i vore fagblade, af angst for at genere primadonnaerne, må man principielt bede Skriver tale for sig selv og lade andre tale for sig. Ikke engang Skrivers formalistiske trosfæller kan formodentlig godtage hans begejstring over samtlige tre omtalte bygningsværker.

Vi lever i begyndelsen af en kulturepoke, og har i de forløbne godt og vel 100 år forsøgt mer eller mindre direkte at overføre tidligere kulturers formsprog. Den meget hyppige skiften stilarter må ses som udtryk for at man har ladet sig rive med af den ydre form, eller simpelthen ikke har kunnet finde indholdsmæssig dækning for tidens tankegang. Selv funktionalismen, det hidtil eneste gennemgribende forsøg på at skabe et tidssvarende idegrundlag, tog man hurtigt brodden af ved at lade sig begejstre af de nye udvendige former uden at bekymre sig tilstrækkeligt om indholdet.

Resultatet kan i dag med al ønskelig tydelighed aflæses på Interbau i Berlin, hvor ikke engang en samling af verdens mest anerkendte arkitekter har kunnet præstere andet end middelmådighed, med et par hæderlige undtagelser.

Det er derfor for mig ikke spørgsmålet om det er det firkantede, det slikkede eller det spirende vi skal dyrke, hver for sig kan være rigtigt i det rette sammenhæng, men spørgsmålet er i første omgang at genfinde et grundlag af menneskelig og teknisk art der stemmer overens med vor mentalitet, livsform og klima. Først da har det jeg opfatter som kultur mulighed for at begynde og først da kan den kunstneriske behandling få tid og ro til grundig dyrkning og forfinelse. Kun fabrikanter, historikere, kritikere og formalister kan være interesseret i nyskabelser der ikke har baggrund i samfundets strukturændringer.

Tiden nu minder betænkelig om tiden inden funktionalis-

mens gennembrud, hvor alt kunne ske når en af tidens formløver havde været på udenlandsrejse. Tårnby rådhus var for mig en enestående æstetisk oplevelse, men derfor er husets miljø og atmosfære lige forfejlet og forkert på det sted huset ligger og til de mennesker der skal benytte det.

Hvis man ikke skal fortsætte i de nuværende tilfældige baner, hvor man må bevæge sig kilometervis gennem misforståelser for at komme til et hus der er lykkedes, må vi til at dyrke funktionalismens oprindelige ideer suppleret med de områder som erfaringen har lært os at der ikke blev lagt tilstrækkelig vægt på, som blandt andet regionale og psykologiske spørgsmål.

Jarl Heger

At dømme efter det ringe antal skriftlige meningstilkendegivelser interesserer disse spørgsmål ikke standen synderligt, selv om det tilsyneladende ikke skorter på kritik af arkitektuddannelsen mand og mand imellem! Er det enighed med bladets redaktør, sløvhed eller angsten for ikke at være „positiv", der gør sig gældende! For det er vel ikke angsten for i bedste skolebladsstil at blive skældt ud for umusikalsk af en der ikke altid har lige rene ører!

J. H.

Arme riddere

Poul Erik Skrivers bemærkelsesværdige leder om arkitekturens arme riddere må være skrevet i et anfald af megen ubetænksom vrede. Ved hjælp af løsrevne citater fra fire forskellige artikler søgte Skriver at skabe det indtryk, at den samlede arkitektstand betragter mig som topmålt tåbe. Sådan noget er naturligvis altid ganske fornøjeligt, men i mine øjne er det et meget lidt værdigt standpunkt at indtage i arkitekternes fagblad overfor en kritik, som Skriver jo udmærket godt ved, at jeg ikke står ene med. Både her og over hele verden diskuteres Bauhaus-formalismen, og mine anmeldelser er blot personlige indlæg i en stadigt løbende diskussion, som så sandelig ikke afsluttes ved på arkitektstandens vegne at hælde en skraldebøtte ud over hovedet på mig.

Skrivers indlæg i debatten havde en så smukt afrundet usaglig form, at det ikke lønner sig at imødegå ham på det grundlag, og hvis arkitekterne iøvrigt sidestiller mine anmeldelser med en udnævnelse til ridder af Danebroge er alt jo såre godt – der er måske endog dem, der efter Skrivers proklamation kan opnå at blive både kommandører og storkors.

Derimod ville det være en smuk opgåve for *Arkitekten's* redaktør at indlede en diskussion om den moderne bygningskunst. Jeg tror den vil interessere, selv om Skrivers interesse for anderledes tænkende synes meget behersket.

Svend Erik Møller

Æselsparket

Som gammel redaktør skal man holde sin mund. Især når ens efterfølger har foretaget sig noget, der kunne ægge til modsigelse. Sådan noget misforstås med flid.

Det er imidlertid umuligt at tie til den svada Skriver kaster af sig i *Arkitekten* 15, under rubriken „Ridderslaget". Han angriber her Svend Erik Møller for dennes arkitekturkritiske artikler i *Politiken* på en måde, der nærmer sig det hadske. Og det er derved han så uhjælpelig har trådt i spinaten.

Skriver afslører nemlig, at han ikke ved hvad arkitekturkritik er. Han kender ikke den fundamentale forskel mellem den døgnaktuelle, ætsende kritik af værkets aktuelle værdi og den kunsthistoriske, objektive vurdering. Denne misforståelse er han ikke ene om, og den er årsag til at det er så godt som umuligt at få en saglig arkitekturkritik i et arkitekttidsskrift. Det paradoksale er nemlig, at arkitekternes egen viden om bygningernes tilblivelse, om projekteringens stadier, om bygherrens indblanding og alt det andet, der går forud for bygningens ibrugtagelse, giver dem et selvforsvar. Men alle disse ting har kun betydning i den arkitekturhistoriske vurdering, som baggrund for historisk forsknings metode og teknik. I bedømmelsen af værkets aktuelle værdi er de ganske uden betydning. J. M. Richards (*Review*'s navnkundige redaktør) har en gang sagt, at bygningskunsten er de opførte bygninger, hverken projekterne eller deres tilblivelse. I lufthavnen i Kastrup er de uendelige gange og trapper en sådan géne, at der allerede nu er rejsende, som ikke nåede deres maskine på grund af lange fodture! Dét argument tæller i den aktuelle kritik og om trapperne så er smuk arkitektur, ligeså smukke eller smukkere end Asplunds i Göteborg rådhus, er ligegyldigt. Jeg har gjort mig den ulejlighed endnu en gang at læse SEM's kritik af lufthavnen og det skulle Skriver også gøre. Her står: *Arkitekt Vilhelm Lauritzen har her løst en af de hidtil vanskeligste opgaver i dansk byggeri*, og man kan mærke, at der har været mange kokke om tilberedningen af det færdige resultat, som i nogen grad har mistet den klarhed, der så tydeligt mærkes i hovedanslaget.* Hvis det ikke er et Ridderslag til arkitekten og en fremhævelse af det uheldige i andres indblanding i hans arbejde, vil jeg gerne have at vide hvordan det ellers skal opfattes. At dagbladskritik serveres i skarp sovs er jo kun et incitament til læserne, det er kun i fagpressen at omtale af læsernes egne værker nødvendigvis skal serveres med sukkerglasur. Enhver der læser SEM's kritiske artikler må kunne se, at han gavner arkitekturforståelsen mere ved at fremhæve de vitterlige mangler, som for eksempel den sterile kulde i Tårnby, som enhver lægmand må føle, og samtidig forklarer og fremhæver det gode, end hvis han undgik at komme ind på lægmandens kritik. I så fald ville også *Politiken*, som det sidste blad der i dag bringer værdifuld omtale af nyere bygningsværker, gå over til den kendte referering af bygningskommiteens medlemmer ved indvielsen.

Den kunsthistoriske vurdering af dansk arkitekturs placering idag tror jeg vi skal overlade til kapable folk. Men *Arkitekten* må ihvertfald ikke ved at angribe saglig kritik forplumre vandene, så lægmanden igen kommer til det synspunkt, at arkitekterne ikke bygger huse der kan bruges, men kun huse, der kan fotograferes og gengives i fagpressen

jens mollerup

* *– men det fremgår klart af artiklen, at SEM mener, han har løst den forbandet skidt.* ***Skr.***

Et åbent brev

Kære Skriver.

I anledning af dit stærke og velmente angreb på Svend Erik Møller beder jeg om lov til at fremsætte følgende:

Farer du ikke for hårdt frem mod en medarbejder ved et dagblad, hvis synspunkter på moderne arkitektur han så helt og loyalt tilslutter sig?

Det er ganske vist åbenbart, at disse synspunkter i den grad dominerer den kritiske virksomhed, at artiklerne mere må betragtes som propaganderende og profetiske end egentlig kritiske – men er det ikke et mere almindeligt journalistisk fænomen på områder, hvor man ikke kan forvente, at et dagblad kan afse midler og plads til en virkelig saglig behandling?

Så må det da være mere rigtigt for et dagblad at kæmpe for sin mening om, hvad der skal være arkitekturens mål og midler, ikke mindst når dets synspunkter for tiden er yderst klare og forståelige, for ikke at sige populære. Og så må den saglige og navnlig kritiske vurdering henvises til fagbladet og til andre dagblade med en mere beskeden indstilling til deres muligheder for at dirigere udviklingen.

Derfor synes jeg, at Svend Erik Møller må have sin fulde ret til at skrive som han gør. Lad være at det udadtil mod offentligheden på ikke helt ærlig vis har et sagligt præg. Det kan, som også Monies påpegede, virke demagogisk, men i det lange løb fører det som oftest til, at man saver den gren over, man sidder på.

Halldor Gunnlögsson

Konkurrence om haveanlæg og pavillon for Ceres bryggerierne, Horsens

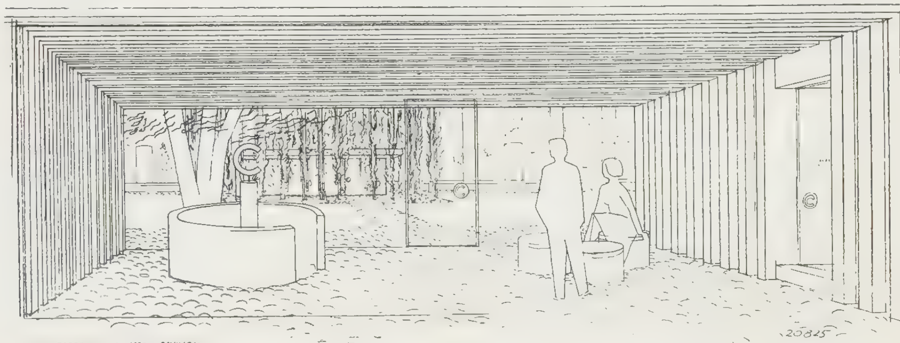
Til den offentlige idékonkurrence om et haveanlæg med en mindre pavillon for Ceres bryggerierne i Horsens var der til bedømmelse indkommet 24 forslag, der alle opfyldte programmets krav. Foruden de tre præmierede og to indkøbte forslag, som vises her, indkøbtes et forslag af arkitekt Olaf Andreasen og havearkitekterne Ole Klaaborg og Gunnar Moos. Desuden blev et forslag af havearkitekt Morten Klint og arkitekt Erling Zeuthen Nielsen hædrende omtalt af dommerkomiteen. Bedømmelsen fandt sted torsdag den 9. juni

Konkurrencens formål var at skabe en have med tilhørende pavillon.

De indkomne forslag var af en bemærkelsesværdig god kvalitet, og det er dommerkomiteens indtryk, at konkurrenceudskriveren gennem det indkomne materiale har fået en både alsidig og værdifuld belysning af mulighederne for opgavens løsning. Dette gælder især arealets disponering, hvorimod størsteparten af forslagsstillerne med hensyn til pavillonen og indretningen af de underjordiske møderum har arbejdet med skematiske løsninger.

Den nødvendige kompositoriske enhed – haven med pavillonen – har skabt vanskelighed med hensyn til graduering.

Arkitekt Henning Larsen:
Konkurrenceprojekt tildelt 1. præmie

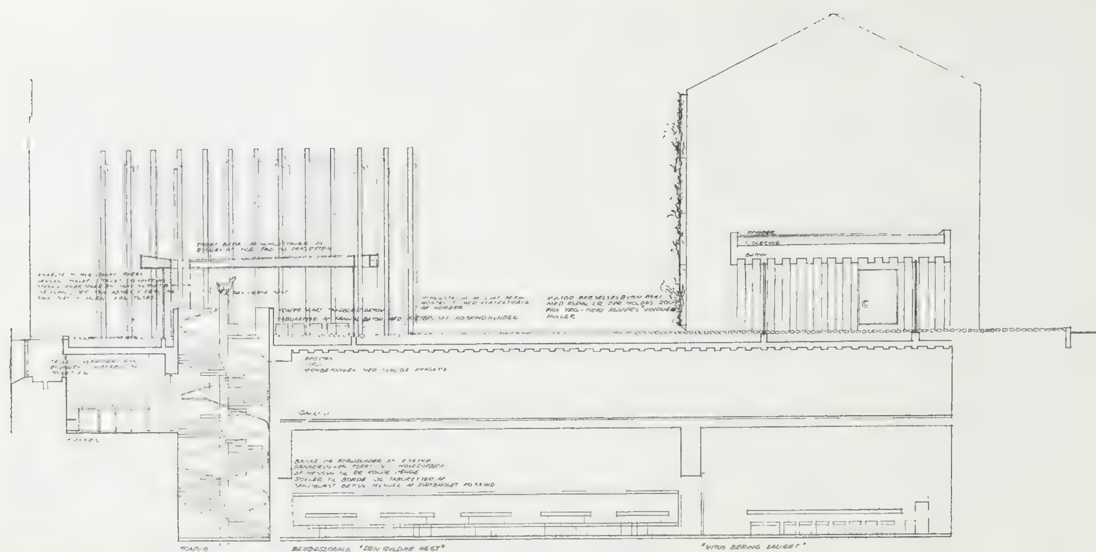
Perspektiv med pavillon set fra portbygning

Dommerkomiteens bemærkninger

Forfatteren foreslår at bevare huset på hjørnet af Allégade og Stefansgade, vil nedrive det lave hus i rækken og tænker sig her et lyst gennemgangsrum til haveanlægget og pavillonen. Denne ligger let tilgængeligt og synlig fra gaden ud for adgangsrummet, umiddelbart over de eksisterende lagerkældre, hvortil der er let og bekvem adgang. Tanken om en „humlehave“ i forbindelse med pavillonen er meget festlig, haveanlægget er klart og smukt disponeret, men må dog tænkes gjort venligere og mere interessant med blomsterplantninger langs bygningerne. Forslaget om espalier på husene i østsiden er storartet. Pavillonen kan, hvad angår ydre og funktion, vinde ved en videre bearbejdning.

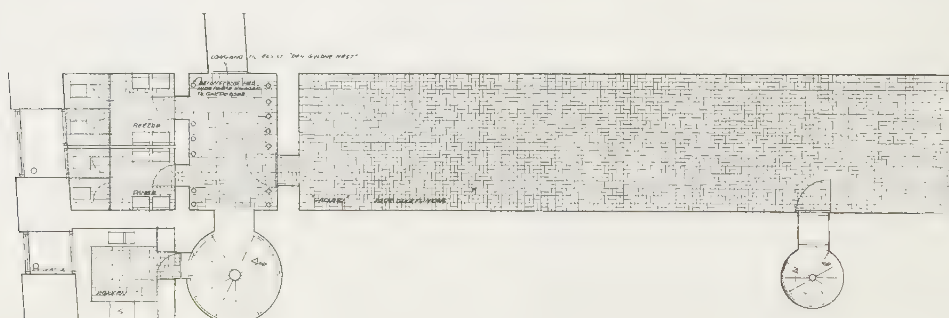
Axonometri, der viser placering af portbygning og pavillon

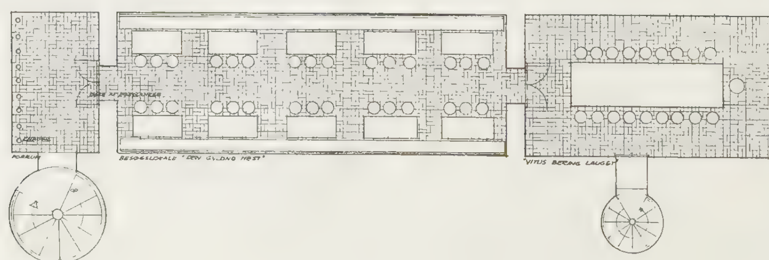
Snit i pavillon, portbygning og kældre

Plan, terræn

Plan, øverste kælder

Plan, underste kælder

Henning Larsen: *Projekt til pavillon for Ceres bryggerierne, Horsens. Snit og planer, mål 1:250*

Axonometri af haveanlæg og pavillon

Perspektiv fra pavillonen

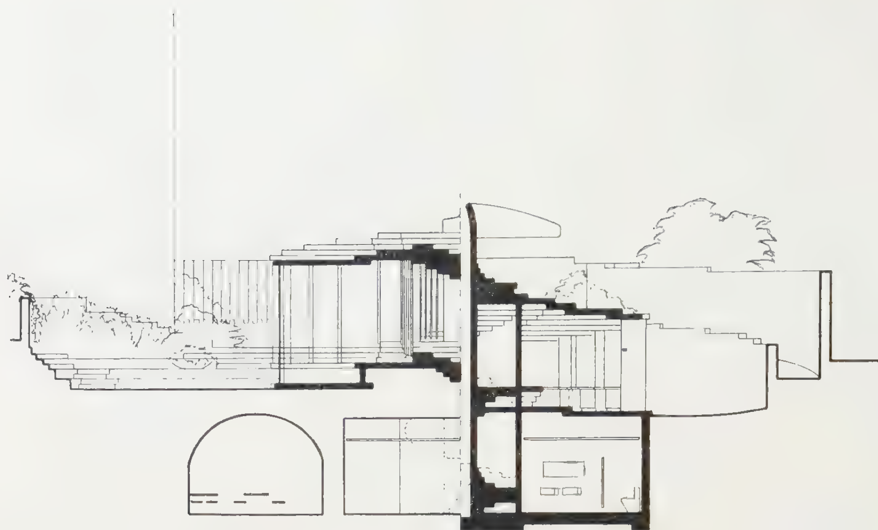
rkitekt Mogens Prip Buus:

onkurrenceprojekt tildelt 2. præmie

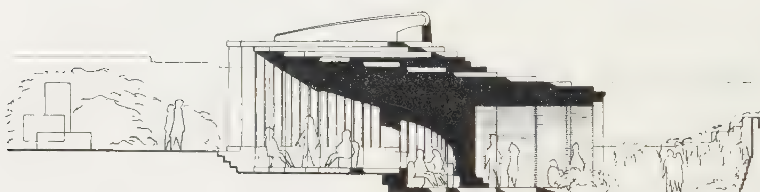
Plan, mål 1:500

Dommerkomiteens bemærkninger:

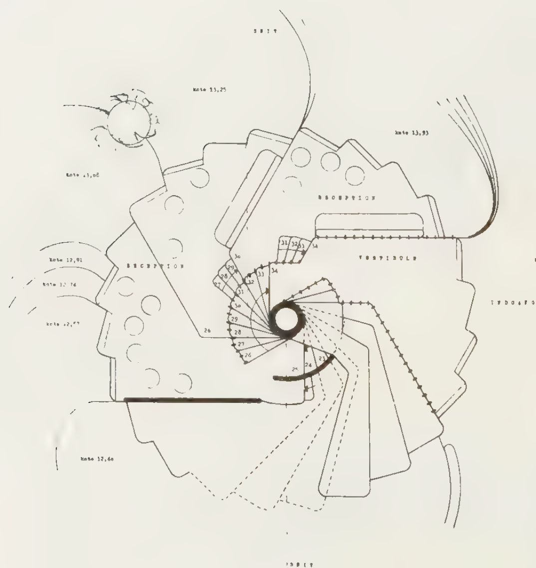
På suveræn måde har forfatteren foreslået en skulpturelt ormet pavillon, samlet om en spiralformet trappe. Selvstændigt pfattet må forslaget i kunstnerisk henseende anses for overlegent, nen det forekommer at passe mindre godt til stedet. Udformingen af haveanlægget er ikke god. Det må beklages, at forfatteren ikke har ofret dette mere opmærksomhed.

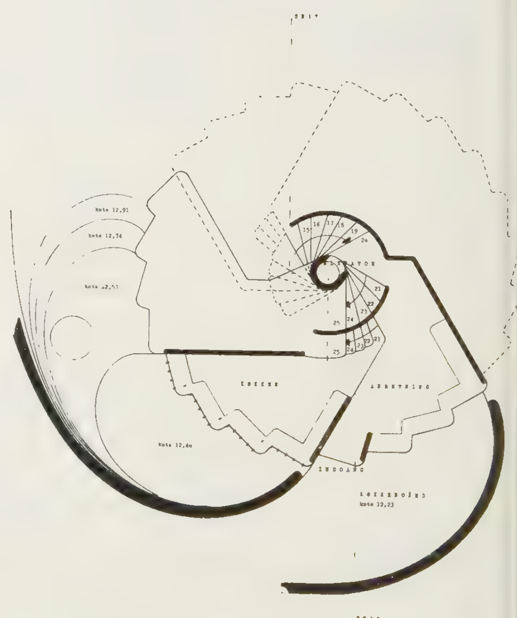
Snit gennem pavillon og kælder

Façade af pavillon

Plan visende reception og vestibule

Plan visende køkken og køkkengård

Mogens Prip Buus: *Projekt til pavillon for Ceres bryggerierne, Horsens. Snit, façade og planer, mål 1:250*

Snit og planer, mål 1:250

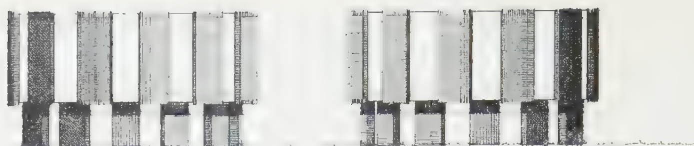
Arkitekterne Leif Damgaard og Jørgen Møller:
Konkurrenceprojekt tildelt 3. præmie

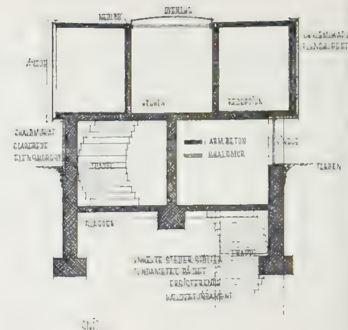
Dommerkomiteens bemærkninger:

En enkel udformning – en „quinconce“ af lave træer vil give et smukt anlæg. Forslaget er realistisk udformet og samtidig ikke uden ynde.

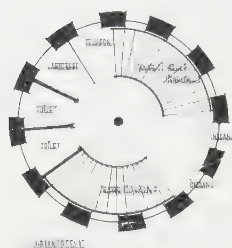
Perspektiv fra pavillonen

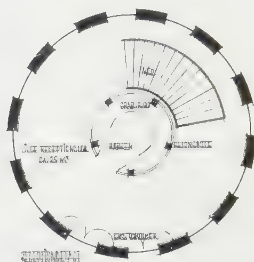
Axonometri

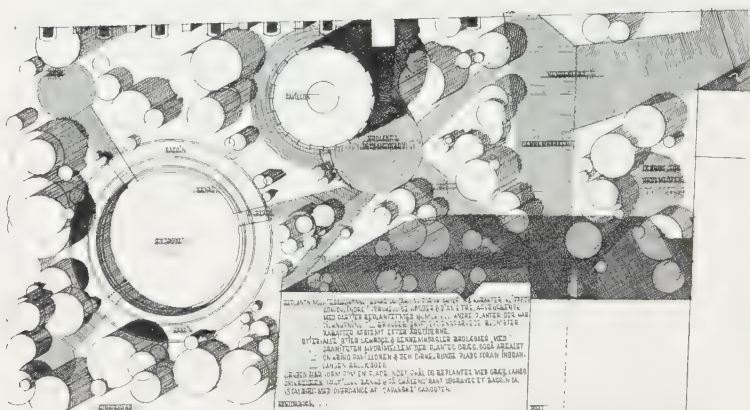

Façader, snit og planer, mål 1 : 250. Beliggenhedsplan, mål 1 : 600

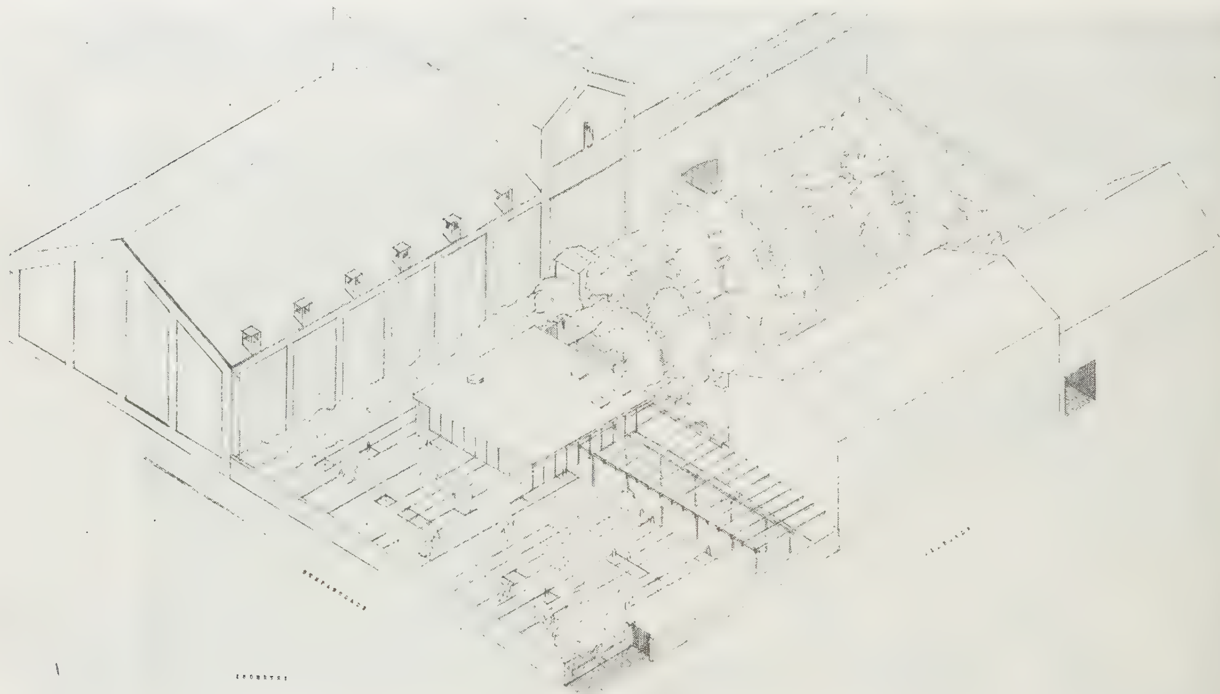

Arkitekt Steen Estvad Petersen: *Indkøbt konkurrenceprojekt*

Dommerkomiteens bemærkninger:

Tanken om en have af „Topiary Works" er meget oplivende, kun skade at planen ikke belyser det tænkte så godt, som det anes af opstalten. Den cirkulære kanal om solgryden er nok tvivlsom.

Pavillonen, som muligvis er symbolsk tænkt, forekommer i de foreslåede materialer tung.

Arkitekt Erik Lerbech-Sørensen og havearkitekt Ronald Lund: *Indkøbt konkurrenceprojekt*

Dommerkomiteens bemærkninger: Delingen i en nord- og sydhave er her særlig klar. Gården med robinier over buxbomkulisser vil blive smuk og give gode opholdspladser. Haven ved pavillonen kan blive fortryllende, men de mange små vande giver vanskeligheder ved græssets pleje. Hjørnet mod sydøst med indkig til kanalen er en fin detaille. Udformningen af pavillonen og adgangsforholdene til lagerkældrene virker ikke overbevisende.

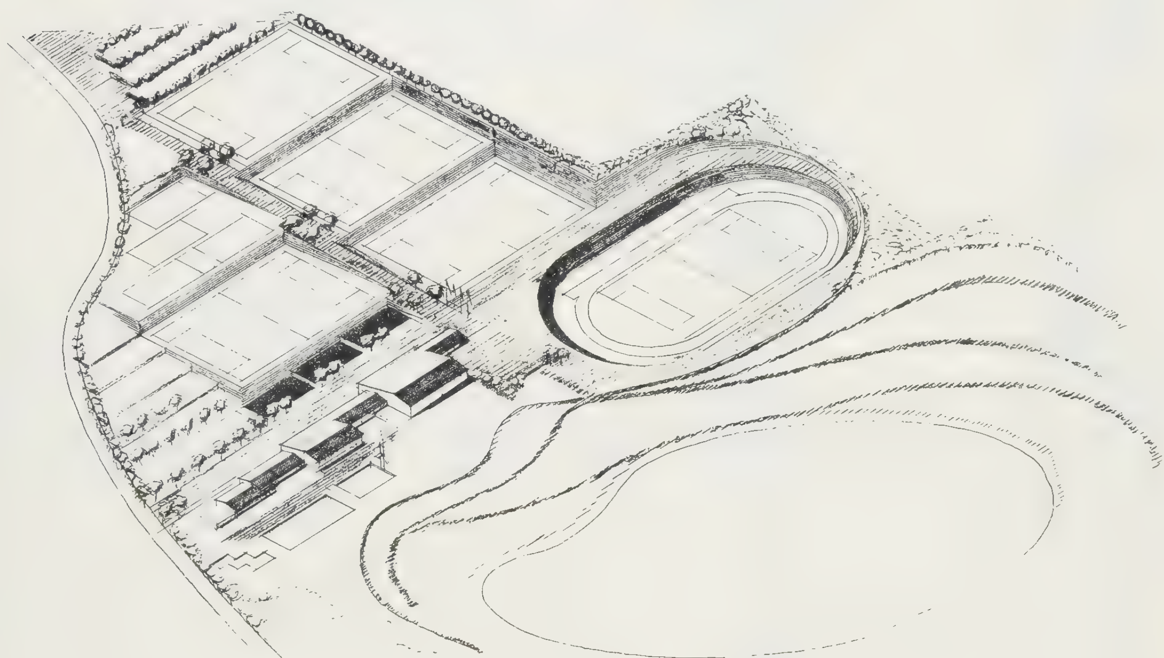
Konkurrence om idrætsanlæg

Til den offentlige idé-konkurrence om et fælles idrætsanlæg for Nørresundby og Sundby-Hvorup kommuner var der indkommet 14 forslag, som alle overholdt programmets krav med hensyn til indleveringsfristens overholdelse. De tre præmierede forslag gengives her. Der blev ikke indkøbt forslag. Bedømmelsen afsluttedes fredag den 27. maj.

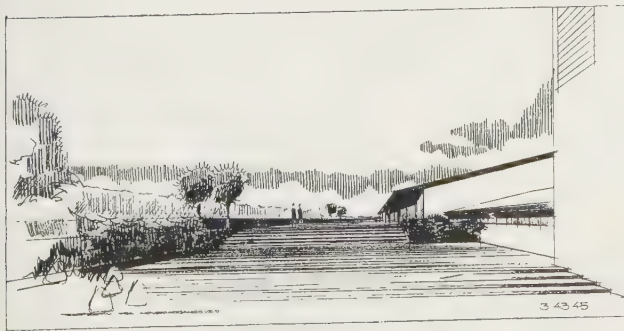
De 2 kommuner har gennem konkurrencen ønsket at få belyst mulighederne for at udnytte det ca. 25 ha store areal beliggende nordøst for Skansen til offentligt parkanlæg, idrætsbaner og friluftsbad for kommunernes beboere. Det er dommerkomiteens opfattelse, at man gennem de indkomne forslag har fået en alsidig og værdifuld belysning af mulighederne for arealets udnyttelse til disse formål.

Der har i dommerkomiteen været enighed om, at det meget kuperede terræn må have voldt konkurrencedeltagerne store vanskeligheder ved udformningen af deres forslag, og man forstår, at mange har afstået fra at færdiggøre et forslag i erkendelse af de store problemer, det vanskelige terræn frembyder.

Udover de terrænmæssige problemer har tilpasningen til det omgivende vejnet og den eksisterende bebyggelse givet anledning til vanskeligheder, men det er dommerkomiteens opfattelse, at størstedelen af konkurrenceforslagene har løst problemerne på en tiltalende måde.

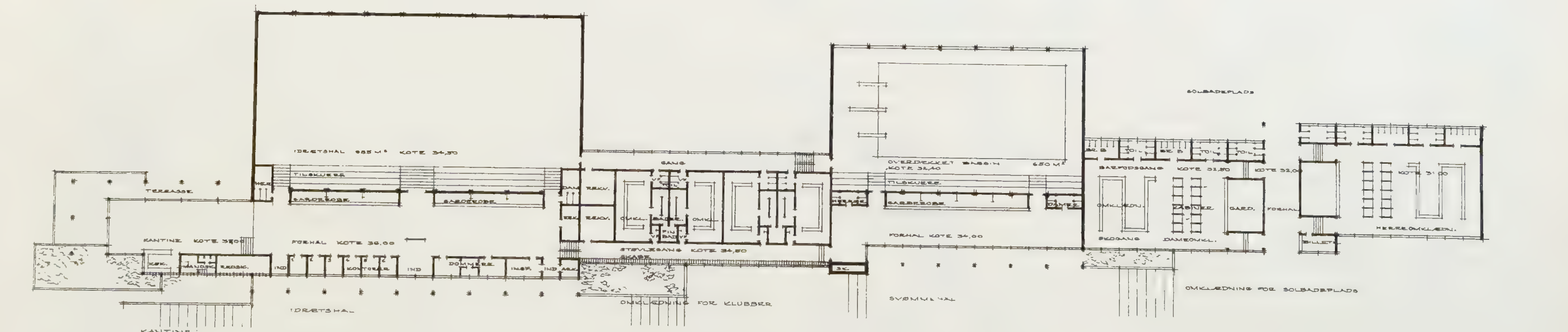
Arkitekterne Torben Poulsen og Jacob Blegvad med Paul Hvass, Svend Høgsbro jr. og Milling Rasmussen som medarbejdere: *Konkurrenceprojekt tildelt 1. præmie*

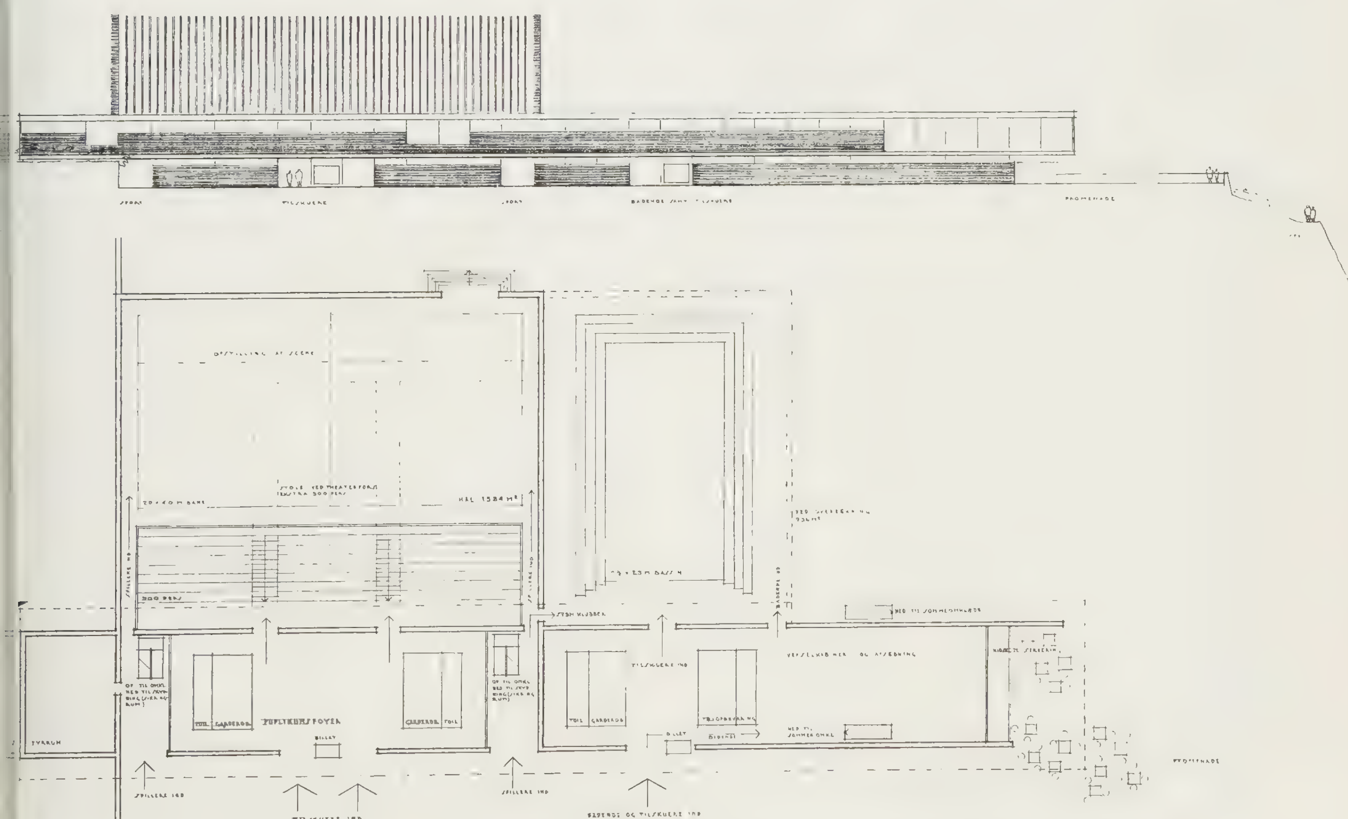
Perspektiv fra hovedindgang

Dommerkomiteens bemærkninger:

Forslaget løser hensigtsmæssigt og smukt de nævnte problemer, navnlig er de forskellige idrætsbaners indbyrdes placering vellykket. Adgangsforholdene er udformet således, at de efter dommerkomiteens skøn imødekommer såvel det daglige behov som de krav, der stilles ved større idrætsstævner. Ligeledes forekommer det rigtigt at opdele parkeringsarealerne i 3 pladser. Forslaget udnytter på en økonomisk og velgennemtænkt måde de eksisterende terrænforhold. Bygningernes planløsning er klar og overskuelig med god adskillelse mellem publikum og idrætsudøverne, men omklædningsforholdene er utilstrækkelige. Bygningsanlægget er velproportioneret og indpasser sig på sober måde i landskabet.

Torben Poulsen og Jacob Blegvad med Paul Hvass, Svend Høgsbro jr. og Milling Rasmussen som medarbejdere:
Projekt til idrætsanlæg for Nørresundby og Sundby Hvorup kommuner, façader og plan, mål 1 : 800

Arkitekterne Hans Henrik Olrik og Mogens Clausen: *Konkurrenceprojekt tildelt 2. præmie. Façade og plan, mål 1 : 800*

Dommerkomiteens bemærkninger:

Også dette forslag løser på en smuk måde idrætspladsernes fordeling, men de interne forbindelser er ikke løst så godt som i 1. præmieforslaget. Parkeringsmulighederne synes ikke udnyttet fuldtud. Terrænets udnyttelse er god. Bygningerne er veldimensionerede og vil på en fortræffelig måde tilfredsstille de idrætsmæssige funktioner. Kantinens placering er en værdifuld detalje i forslaget. Arkitektonisk virker forslaget overbevisende i harmoni med landskabets store linier.

Arkitekt Sven Toft Jacobsen i samarbejde med havearkitekterne Reynir Vilhjalmson og Andreas Brun: *Konkurrenceprojekt tildelt 3. præmie*

Dommerkomiteens bemærkninger:

Forslaget fremhæves for sin klare hoveddisposition og for den konsekvente udnyttelse af de bestående terrænforhold med et minimum af jordarbejde. Den angivne parkeringsplads kan næppe dække behovet. Planudformningen af idrætshallen med tilhørende omklædningsrum m. v. er god, medens omklædningsforholdene for friluftsbadet er utilfredsstillende. Den arkitektoniske udformning er god.

Planlægning af industrianlæg

Decentralisering af industrien

Af civilingeniør N. J. Manniche

Centralisering eller decentralisering inden for den enkelte industrivirksomhed må nærmest betegnes som organisationsformer, hvis hensigtsmæssighed er meget afhængig af virksomhedens størrelse og karakter.

Dette spørgsmål er berørt periferisk i tidligere artikler om transport- og lagerproblemer inden for industrien, og jeg skal i en senere artikel vende tilbage til emnet, taget mere generelt.

Ved *decentralisering af industrien* forstår jeg i denne artikel en spredning af industriområderne, eller en udtynding og udflytning fra de områder, hvor industrien er klemt inde, og hvor der ikke mere er albuerum for de eksisterende eller plads til nye industrier.

Spørgsmålet er særlig aktuelt for os i dag, hvor det er en realitet, at den danske industri, for at være levedygtig, må kunne konkurrere med hele verden og over hele verden, og derfor må arbejde med absolut tidssvarende produktionsanlæg.

Det vil i denne forbindelse være kortsynet alene at se på en rationel produktion. *Samfundet og industrien har fælles interesser i løsning af de påtrængende sociale og sociologiske, byplanmæssige, trafikale og andre spørgsmål,* der melder sig med stadigt voksende styrke – spørgsmål, der er nøje forbundne med hele den industrielle udvikling og er af afgørende betydning for industriens konkurrencedygtighed.

En spredning af industrien kan ske som en udflytning, som det f. eks sker fra København til industriområder i omegnen eller i landsmålestok, som det i større stil er tilfældet i mange lande, og som det også mere sporadisk forekommer her i landet.

Det er i denne artikel ikke tanken at kulegrave problemerne ved egns- og byplanlægningen, der let kan give stof til flere doktorafhandlinger.

Her og i en følgende artikel skal dels det mere generelle spørgsmål om decentraliserede industriområder søges belyst, dels skal resumeres, hvilke ønsker og krav en industrivirksomhed må have for øje, når den står for at skulle vælge beliggenhed af et nyanlæg, hvor man ikke kommer uden om at tage stilling til en række problemer, der er intimt forbundne med egns- og byplanlægningen.

Ser man på udviklingen i industrilandene både i Europa og i U.S.A., har man overalt analoge problemer. Mange industrier har kæmpet med uovervindelige vanskeligheder, efterhånden som de har udviklet sig, grundet på manglende plads til udvidelser. Den naturlige følge heraf er, at industrien decentraliseres i den forstand, at industrier flytter fra eksisterende industricentre, der i reglen ligger i de større byer, til steder, hvor der er mulighed for at planlægge et industrianlæg efter de nyeste principper, og hvor der er plads til, at fremtidige udvidelser kan foretages på fornuftig vis.

Imidlertid er det ikke nødvendigt eller ønskeligt, at der foretages en så radikal spredning af industrien, at de enkelte virksomheder ligger isoleret som spredte „øer“. Tværtimod må bestræbelserne fornuftigvis gå ud på at skabe industricentre af passende størrelse, hvorved man opnår, at de uundgåelige generalomkostninger, der belaster et område, som skal gøres industrimodent med vejforbindelser, kraft, kloak m.m., kan fordeles på flere industrier.

En isolering af de enkelte industrier er heller ikke ønskelig ud fra sociale og kulturelle synspunkter, navnlig ikke i fremtiden, hvor spørgsmålet om beskæftigelse i fritiden og flere sociologiske problemer vil blive stadig mere påtrængende. Endelig, og ikke mindst må man se på arbejdskraften, hvor det også er samfundsmæssigt meget betænkeligt, at en mindre by er fuldstændig afhængig af en enkelt industri, hvilket under dårlige konjunkturer kan have stor arbejdsløshed til følge.

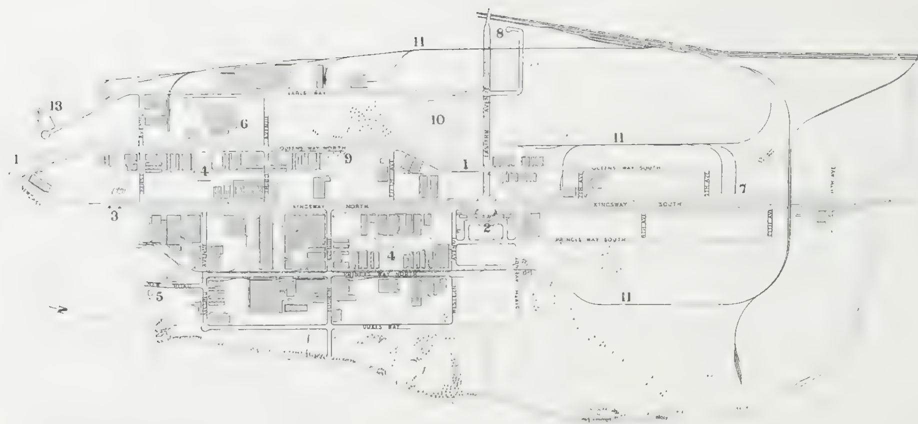
Problemerne er søgt løst på forskellig måde. I mindre stil ved udbygning og planlægning af industriområder i forbindelse med allerede eksisterende bysamfund, eller mere radikalt ved anlæg af helt nye, selvstændige samfund omkring nye industricentre med boligkvarterer, forretningskvarterer, bycentre med administrationsbygninger, kulturelle centre, skoler, hospitaler m.m. – *planetbyer*, *båndbyer*, *kædebyer* er forskellige former for sådanne samfund.

I en række lande er man forlængst gået ind for en *centraliseret planlægning;* den stærkt voksende befolkning og industriens voldsomme vækst har gjort en generel planlægning tvingende nødvendig. En landsplanlægning i forskellige udformninger og på forskellige udviklingstrin foregår i England, Frankrig, Vesttyskland, Holland og flere lande.

Jeg ser ikke rettere, end at vi også *i Danmark må gå ind for en landsplanlægning, og det kan ikke ske for hurtigt,* for at der ikke skal ødelægges for store værdier – også af Danmarks natur – og det hele ende i et uløseligt kaos. Før eller senere vil vi blive tvunget til en generel planlægning og hvorfor så ikke *før*; det er både bedre og billigere at se realiteterne i øjnene nu.

Imidlertid har det hidtil skortet sørgeligt på en samlet indsats for at løse problemerne. I 1938 fik vi en byplanlov, der er revideret i 1949; i henhold hertil skal alle bysamfund med over 1.000 indbyggere udarbejde en byplan. Endnu foreligger der imidlertid kun få praktiske resultater, navnlig når det drejer sig om industriplanlægning, selv om der fra forskellig side er vist initiativ til løsning af de spørgsmål, der må løses for i fremtiden at skabe tilfredsstillende betingelser for den danske industri.

Spørgsmålene om egnsudvikling er jo de sidste år taget op mange steder – Vestjylland, Nordjylland, Sønderjylland, Sydhavsøerne m.m. Papiret er tålmodigt, men man må håbe, at disse bestræbelser også i praksis vil bidrage til løsningen af problemerne, og

Team Valley Trading Estate ligge ved floden Team ved Newcastle. Ho vedjernbanelinien fra London begræn ser arealet mod øst, og „the grea north road“ passerer ligeledes byen Hovedvejen har en bredde af 100 ft med dobbelt kørebane, cyklestier o græsrabatter og servicekørebane. De samlede bredde mellem byggelinierne er 180 ft. De sekundære veje er 5 ft. brede

1. Floden Team. 2. Administra tionsbygning, restauration, bank m.m. 3. Hovedadgangsvej fra Newcastle 4. Busstationer. 5. Hotel. 6 og 7 Store industrivirksomheder. 8. jern banestation. 9. Park. 10. Fodbold baner. 11. Jernbanelinier. 13. For brændingsanstalt

at det må lykkes egnsudviklingsrådet, eller hvem spørgsmålet måtte blive overdraget, at skabe en koordination af de forskellige planer i en fælles målsætning til fremme af den industrielle udvikling her i landet.

Nødvendigheden heraf er, set fra industriens synspunkt, yderligere blevet *forstærket ved de nye markedsdannelser*.

Jeg skal i det følgende give et kort resume af udviklingen i en række europæiske lande; en oversigt, der viser, at vi her i landet er langt tilbage i planlægningsarbejdet:

England. Så tidligt som i 1909 grundedes den første Garden City *Letchworth* og en halv snes år senere *Welwyn Garden City*. Disse eksempler på en planlagt industriel udflytning er af mere tilfældig karakter.

Allerede i 30'erne blev man klar over, at der måtte gøres noget virkeligt effektivt for at regulere udviklingen af de industrielle områder.

I 1934 gennemførtes en „Special Areas Act“.

I 1936 gik man i gang med den første „Industrial Estate“:

Team Valley, et industriområde med fabriksbygninger af forskellig størrelse og udformning og iøvrigt planlagt som et selvstændigt bysamfund med bygninger for centraladministration, bank, hotel, restauranter, jernbanestation, busstationer, sportspladser m. m. *Team Valley*, der er planlagt af *Sir William Holford*, fornylig valgt til præsident for *The Royal Institute of British Architects* – havde før krigen 3.300 beskæftigede og har i dag over 12.000.

I 1945 – en måned efter fredsslutningen – vedtoges „Distribution of Industry Act“ med det formål at sikre en hensigtsmæssig fordeling af industrien og skabe bedre muligheder for industriplanlægning i de såkaldte „Development Areas“.

I 1946 gennemførtes „New Towns Act“, der har til formål dels at medvirke til en decentralisering af Londons befolkning og industri, og dels at skabe bedre erhvervsmuligheder og boliger i forskellige områder. Efter loven kan den engelske stat øve vidtgående støtte til nye planet- og havebyer.

Indtil i dag er der bygget 15 nye byer, hvoraf de mindste er planlagt for ca. 30.000 og de største for ca. 100.000 indbyggere, alle med store industriområder, der optager fabrikker og virksomheder udflytte fra London, Manchester, Birmingham, Glasgow, Newcastle og andre overbelastede industribyer.

I „The Town and Country Planning Act“ af 194 fastsættes nærmere direktiver for de lokale „planning“ myndigheder.

Lovændringer af ganske ny dato (april 1960) udvider *Development Areas* til *Development Districts*, og de er herefter de administrative myndigheder og ikke politikerne, der er bestemmende i disse spørgsmål.

Ånden i de gennemførte lovkomplekser er ikke a dirigere en bestemt virksomhed til en bestemt beliggenhed, men at lægge bremse på en uønsket udvikling af overfyldte områder og opmuntre virksomheder til at søge til distrikter, hvor der er ledige arealer og arbejdskraft.

England har haft en særlig baggrund for decentralisering af industriplanlægningen, idet der skabtes meget store sociale og økonomiske problemer som følge af at industrien i stort omfang flyttede fra nordlige distrikter til Sydengland, og der opstod derfor en katastrofal arbejdsløshed i det nordlige og bolignød i det sydlige England.

Man kan ikke se bort fra det ansvar, der følger med love, der i realiteten indebærer en mere negativ end positiv kontrol. I sin bog „Industry in Towns“ gør *Gordon Logie*, der i marken har gennemgået over 30 industrier, opmærksom på dette forhold, og fremhæver at han ikke er stødt på en generel modstand mod den centraliserede „planning“, men at mange føler sig som ofre for dårlig planlægning eller uvidenhed på dette område.

Efter min opfattelse følger der med love af denne art alvorlige forpligtelser, og det må forudsættes, at myndighederne ved gennemførelsen har en stab af virkelig kompetente planlæggere til rådighed.

Frankrig. I et foredrag, der er refereret i *Société des Ingénieurs Civils de France*, har *M. Prothin*, *Directeur Général de l'Aménagement du Territoire*, givet en oversigt over forholdene i Frankrig. M. Prothin fremhævede navnlig de meget store vanskeligheder, som hidrører fra skævheden i den geografiske fordeling af den økonomiske aktivitet.

Paris-regionen er overvældende dominerende. I årene 1946–54 var den samlede befolkningstilvækst i Frankrig ca. 1 mill.; heraf tegner Paris-området sig for 600.000 svarende til det samlede indbyggerantal i Lyon, og i årene 1954–58 voksede befolkningen i samme område yderligere med 550.000 til trods for de trufne forholdsregler.

Med hensyn til kraftforbrug er fordelingen ikke mindre grel. 10 departementer forbruger 55 % af den samlede industrielle energi – kul, el og olie – medens andre 45 af Frankrigs 90 departementer kun lægger beslag på 10 % af energikilderne.

Denne mangel på balance giver en lang række problemer at kæmpe imod – boligproblemer, fremskaffelse af vand og kraft, og trafikproblemer ikke mindst. Formålet med „regulering af områderne", sagde M. Prothin, er dels at opnå optimum af økonomisk aktivitet, dels og ikke mindst at sikre befolkningen bedre levevilkår. Midlerne hertil er først og fremmest ufortøvet at skabe nye muligheder for beskæftigelse i de vanskeligt stillede egne og samtidig aflaste de overbefolkede områder, eller i det mindste undgå en forværring af de eksisterende forhold.

Formålet med en „décentralisation industrielle" er ikke – som nogle frygter – at svække den økonomiske og industrielle virksomhed, der udstråler fra Paris, men vi mener på den anden side ikke at kunne forsvare en „laden stå til"-politik, som uvægerligt vil resultere i en kvælningsdød. Situationen i Parisregionen viser tydeligt følgerne af en sådan politik. I Frankrig er en autoritær fordeling af industriområderne ikke tænkelig eller ønskelig. *Den industridrivende bør være ansvarlig for sin virksomhed og bør følgelig selv vælge beliggenhed af sin virksomhed.*

Bestræbelserne for at fremme en industriel decentralisering udgår dels fra staten og dels fra de lokale myndigheder.

Fra statens side har det væsentligste middel gennem en årrække været at overbevise de forskellige industrier om fordelene ved en decentralisering, og det har da også givet synlige resultater, f. eks. Citroënfabrikkerne i Rennes, Gillette i Annecy, Cadum-Palmolive i Compiègne og mange flere.

Imidlertid blev man hurtigt klar over, at en direkte støtte til industrivirksomhederne var nødvendig for at bøde på de ulemper og omkostninger, som man må erkende, en udflytning ofte medfører.

I 1954 oprettede staten forskellige fonds, som i 1955 samledes i en „fond de développement économique et social" (F. D. E. S.), hvis hovedformål er at yde kortfristede lån med 6–12 års løbetid og 6 % forrentning samt andre former for lån og garantier.

Fra de lokale myndigheders side (departementerne, kommunerne, handelskamrene) går bestræbelserne ud på at udlægge industrizoner og skabe et tiltrækkende klima for industrivirksomheder, der på meget gunstige betingelser kan erhverve de fornødne arealer.

Man er klar over, at de fleste virksomheder, større eller mindre, kræver et vist minimum af såvel tekniske som kulturelle foranstaltninger for at trives, og at de lokale myndigheder er behjælpelige med under en eller anden form at etablere de nødvendige boligområder. Til gennemførelse af de fornødne foranstaltninger kan lokalmyndighederne opnå lån i det i 1950 oprettede *Fonds National d'Aménagement du Territoire.*

M. Prothin resumerer sit syn på spørgsmålet derhen, at han føler sig overbevist om, at en decentralisering af industrien vil gå frem med stærke skridt. Det er en naturlig følge af udviklingen i det moderne samfund, hvor kommunikationen stadig bliver hurtigere og mere effektiv, takket være elektrificeringen af jernbanerne, udviklingen i motoriseringen, flyvemaskiner, helikoptere m. m., hvor transport af energi bliver stadig lettere og billigere, hvor der bliver mere disponibel arbejdskraft for industrien, hidrørende fra landbefolkningen, og endelig hvor den stadig tiltagende automatisering i mange tilfælde gør arbejdskraftproblemerne mindre afgørende.

Holland, som er det tættest befolkede land i Europa, er i virkeligheden et kunstprodukt, skabt af mennesker i læ af inddæmninger og diger, og har en gennem århundreder opbygget tradition for en fælles samfundsmæssig planlægning til bekæmpelse af Nordsøens vælde og bevarelse af hele landet.

Allerede i 1931 fik Holland en Egnsplanlægningslov, og i 1941 en Landsplanlægningslov. Krigens ødelæggelser medførte oversvømmelse af store arealer og udslettelse af byer. En fuldstændig og hurtig genopbygning var nødvendig, og der var ikke tid til langvarige overvejelser.

Genopbygningsarbejdet, herunder en spredning af industrien og befolkningen som helhed til de tyndere

Planen viser de tre hovedområder for udvikling af industrien i Holland

befolkede områder, er skredet frem med beundringsværdig hast og er gennemført i meget stor udstrækning.

Planlægningsbestræbelserne er gået ud på bl.a. ved direkte tilskud til industrivirksomheder og til kulturelle og sociale goder at fremkalde industrier, fortrinsvis i bestemte distrikter, beliggende i tyndt befolkede egne. Industrianlæg knyttes til byer, som allerede har nået en vis størrelse, og der planlægges nye byer, men i hovedsagen regnes med udvidelser af en lang række eksisterende bysamfund i forbindelse med en spredning af industrien, idet de i forvejen overbelastede industriområder aflastes.

Oprindelig var der forudsat 9 udviklingsområder, men i 1959 er områderne begrænset til 3 store distrikter med 40 bycentrer. For at fremme egnsudviklingen er der udarbejdet en 5-års plan til forbedring af vejforbindelserne, offentlige værker m.m.

Vesttyskland har egns- og byplanlægningen samordnet i en landsplanlægning, og landsorganerne råder over en stor stab af kyndige økonomer og teknikere ved udarbejdelse af planerne.

Sverige har en temmelig udpræget decentraliseret industri. Herom siger den svenske industris produktionsråd *Tage Kahlin* i bladet „Industri-Tjänestemannen":

„I de sidste 10 år er omtrent et par hundrede industrier flyttet helt eller delvist til andre steder i landet".

„Konkurrencen om arbejdskraften med den stærkt ekspanderende handel og andre erhverv i storbyerne, og mangel på boliger kommer også i fremtiden til at volde industrien store kvaler. Trafikforholdene på disse steder er så dårlige, at de medfører øgede omkostninger for mange foretagender".

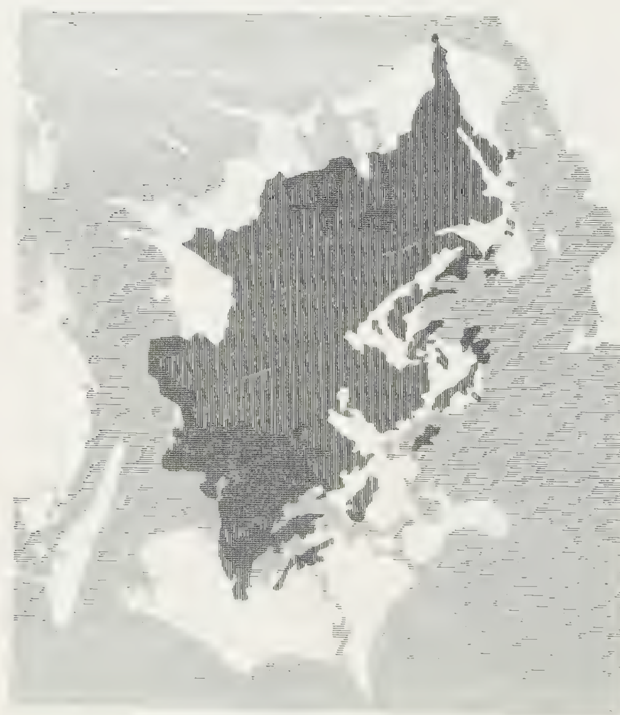
Selv om Sverige både ved sin udstrækning og industriens karakter adskiller sig fra Danmark, har vi analoge problemer. Det er en realitet, at mere end 10.000 her i landet hvert år vandrer til byerne, specielt søger de unge fra landdistrikterne, så der opstår flere og flere gammelmandssamfund og i de voksende bysamfund, der er knyttet til industrivirksomhederne, opstår alvorlige boligmæssige og sociale problemer.

På et møde arrangeret af Akademisk Arkitektforening blev der for nylig gået lige på og hårdt og ikke lagt skjul på, at vi, når det gælder *egnsplanlægning*, *byplanlægning* og *industriplanlægning*, er sørgeligt tilbage.

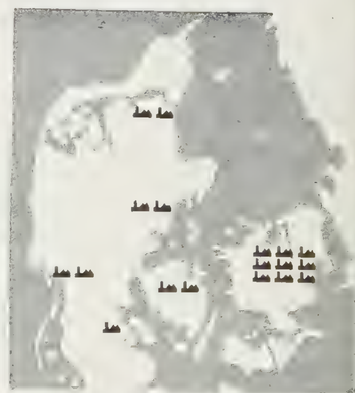
Lederen af Københavns Egnsplanssekretariat, arkitekt *Roy Draiby*, gav et tankevækkende og afskrækkende perspektiv af København om 40 år, hvor der vil være 2,5 mill. indbyggere, såfremt udviklingen fortsætter i samme spor som nu. Stor-København vil i år 2000 omfatte ikke alene det, vi i dag kalder forstæderne, men også byerne *Helsingør*, *Hillerød*, *Roskilde*, *Frederikssund* og *Køge*.

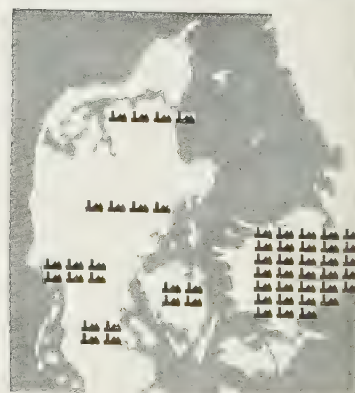
Det er nogenlunde samme perspektiv, arkitekt Poul Erik Skriver peger på i sin artikel *Splittelsens armod* i *Arkitekten* nr. 10, hvor der endda kun forudsættes et indbyggerantal af 2 mill. i Stor-København.

Også i andre egne af landet går udviklingen i samme retning. Det fremgår af nedenstående illustration, som viser, at skævheden i de danske industriområders fordeling allerede i 1980 vil resultere i en katastrofal situation, såfremt udviklingen fortsættes efter samme linier som hidtil.

Det område der omfattes af Stockholms regionplan indtegnet med mørk tone på et Sjællandskort. Stockholm har for øjeblikket lidt færre indbyggere end København, men en lidt hastigere vækst. Omkring år 2000 vil de to byer antagelig være af samme størrelse. (Kort og billedtekst fra Arkitekten 10/1960)

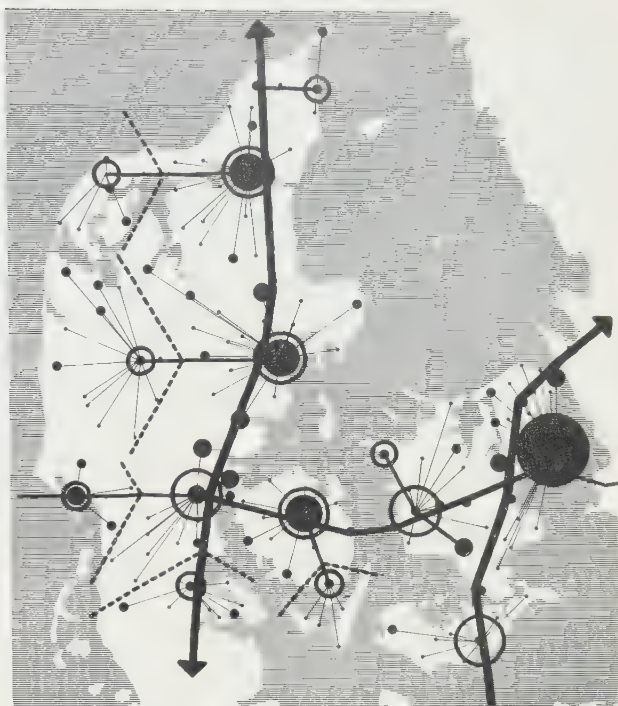

Det øverste kort viser skematisk fordelingen af industrien i Danmark i 1960. På det nederste kort vises fordelingen i 1980, hvis udviklingen fortsætter efter samme linjer, som i øjeblikket

Byplaningeniør Kaufmann Rasmussens udkast til en landsplan (Byplan 63) var et oplæg til diskussion. Det var et forslag til en mere planmæssig samling af de spredte egnsudviklingsbestræbelser. Planen går ud på at oprette 8–9 store byforbund indenfor naturlige interesseområder, hver med en „hovedstad". Som fremtidig institutionsby og oplandscenter af høj klasse skulle hver af disse begunstiges trafikalt og produktionsmæssigt, og derigennem udløse ny foretagsomhed i de enkelte egne. I denne skitse er hensynet til oplandsbetjeningen blevet den stærkeste faktor. Men er der ikke andre primære hensyn som skal tilgodeses?

Vi har allerede et bymønster, og vi har et trafiksystem, og dette må være det realistiske udgangspunkt for enhver planlægning. 4/5 af Danmarks bybefolkning bor i øjeblikket langs de tre største trafikstrøg, og 9/10 af landets samlede byvækst sker her. Det er disse byzoner, der først og fremmest kan byde hovedstadsområdet effektiv konkurrence under den kommende industrialisering. Og det er i disse zoner vi finder de bedste vilkår for en kvalificeret oplandsbetjening. Bør man ikke lade dette mønster være grundlag for en regionopdeling med udbygning af nye centre for industri og service? (Begge kort og billedtekster fra Byplan 66–67/1960)

Den for nylig af Statistisk Departement offentliggjorte opgørelse over den danske industris geografiske fordeling i årene 1938, 1949, 1955 og 1958 viser dog, at disse afskrækkende perspektiver næppe kommer til helt at holde stik; der er allerede nu en udpræget tendens til, at industrien søger bort fra København og Københavns amtsrådskreds. Dette har vist sig tydeligst i den sidste periode 1955–1958, hvor der endog har været nedgang i industribeskæftigelsen i hovedstadsområdet, medens antallet i andre områder er stigende; dette gælder særlig Vestjylland, hvor beskæftigelsen fra 1938 til 1958 er steget til det dobbelte.

Statistik skal som bekendt behandles med varsomhed og omtanke; en 100 pct. stigning i Vestjylland betyder ikke, at tyngdepunktet for den danske industri som helhed er stærkt forrykket, idet antallet af de i Vestjylland beskæftigede arbejdere i 1938 kun var 8000 og i 1958 17000, svarende til 6,6 pct. af det samlede antal i hele landet.

Til belysning af de indtrufne forskydninger siger beretningen: „Blandt de forhold, der har været afgørende for de reelle ændringer i industriens geografiske fordeling, kan nævnes den stærke stigning i industriens eksport og den forbedring i transport- og kommunikationsmidler, der er sket i perioden, idet begge disse forhold bevirker, at orienteringen mod de store indenlandske markeder (hovedstaden og de større provinsbyer) bliver af mindre betydning, men udviklingen er sikkert påvirket af adskillige andre forhold".

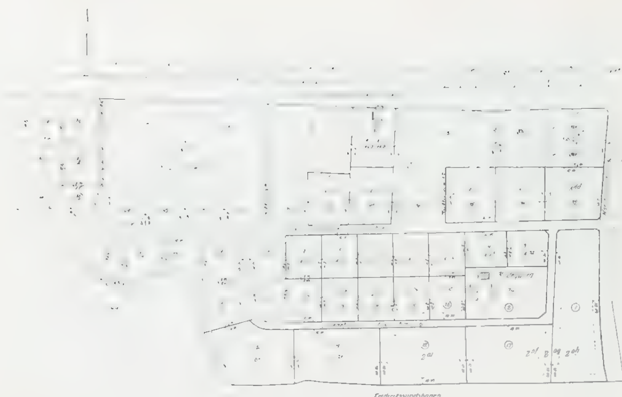
Jeg skal ikke her komme nærmere ind på egnsplanlægning og byplanlægning, men understrege, at *egns- og byplanlægning i forbindelse med trafikforbedringer er fundamentet for industriplanlægningen*, og vi må desværre erkende, at vi i disse spørgsmål er meget tilbage her i landet, og ganske savner en samlet *landsplanlægning*.

I arkitekt Skrivers tidligere nævnte artikel siger han: „Tilsyneladende savnes der ikke planlægning – og dog. Man må tro, at de mange planlægningsorganer kender en del til hinandens arbejde, men et direkte samarbejde finder kun sted i begrænset omfang og en fælles ledelse eksisterer ikke".

Et afgørende punkt er, at de enkelte kommuner må se mere objektivt på problemerne og skære igennem lokale særinteresser, og nabokommuner må sammen gå ind for løsning af de fælles opgaver!

Disse to transformatortårne, der har måttet bygges på grænsen mellem to kommuner, kan stå som et symbol på vanskelighederne ved at opnå hensigtsmæssige løsninger på tværs af kommunegrænserne. (Foto og billedtekst fra kontorchef Knud Stenshøjs artikel Den kommunale inddeling, i Danmark i støbeskeen, Egnsudvikling og samfund nr. 3)

Industriareal udlagt i 1950 i Herlev kommune. Ifølge byplanvedtægten må der kun opføres bygninger til industrielle formål, såsom værksteds- og fabriksbygninger. Parcellerne må ikke yderligere opdeles, men det kan tillades, at der finder sammenlægning af flere parceller sted. Bebyggelsen skal holdes inden for de på udstykningsplanen viste byggelinier

De byer, der vil gøre sig håb om at tiltrække industriforetagender, må gå ind for en udlægning og modning af industriarealer med alt hvad dertil hører. Industrien vil selvfølgelig fortrinsvis søge hen til de steder, hvor jordbunden er forberedt. Dette har man som nævnt klart indset i flere lande; i Holland og England erhverver kommunerne arealer og gør dem byggemodne for industrien og går endda ind for opførelse af industribygninger – standardbygninger – som sælges eller udlejes til industrierne.

Det synes da også efterhånden at være gået op for flere byer, her i landet, at det er tvingende nødvendigt for deres liv og trivsel, at der i byplanen eller egnsplanen indgår en industriplanlægning, og at industriarealerne gøres byggemodne.

Jeg skal i denne forbindelse understrege, at det jo ikke er tanken, at samtlige byer i Danmark udlægger industriarealer, der sammenlagt overskrider behovet i fremtiden, og der bør udarbejdes en prognose, således at der skabes en rimelig balance.

En betingelse for planlægning af et industriområde er, at der findes eller etableres gode trafikforbindelser, og det vil være kortsynet at lægge industrier i egne, hvor de naturlige trafikale forudsætninger ikke er til stede.

Byplansingeniør *Kaufmann Rasmussen* har omtrent som i de hollandske udviklingsområder foreslået *regionsbyer* for hele landet, byer, der i forvejen ligger centralt, navnlig i trafikmæssig henseende og iøvrigt har administrative og kulturelle forudsætninger for at være centrum i vedkommende region.

Direktør *Niels Hoff* peger i en kronik i *Berlingske Tidende* af 17. 5. 60 på den mulighed, at udvælge en række mindre, ubebyggede områder til rene industriområder, der kunne passes ind i den respektive by- eller egnsplan. De lokale kommuner skulle gå ind for at gøre disse arealer byggemodne og sørge for gode vejforbindelser; staten skulle opmuntre industrien til at placere sig på disse områder ved at reducere skatteindtægten med en anselig andel af det beløb, der anvendes til investeringer, nogenlunde analogt med, hvad der gælder i England og Holland. Ingen tvang for industrien, ingen indblanding i de enkelte virksomheders dispositioner, men en kontant præmiering uden at skatteyderens penge risikeres på bestemte projekter af mere eller mindre tvivlsom art.

Som eksempel på tilrettelæggelse af industriarealer i Københavns omegn viser hosstående plan et industriområde fra Herlev kommune.

Fra provinsen har man et godt eksempel i den af arkitekterne *Anne Marie Rubin* og *Bo Jensen* for nylig udarbejdede by-og egnsplan for Herning og nabobyerne Hammerum og Ikast som en „båndby" med industrianlæg placeret mellem byerne og lokaliteter såvel for lettere som sværere industri.

Et spørgsmål af særlig karakter, der yderligere har meldt sig i de sidste år, er placeringen af de store industriforetagender, som financieres med udenlandsk kapital. Disse industrier kræver ofte meget store disponible arealer, der opfylder sådanne betingelser, at industrien med fordel kan placeres der.

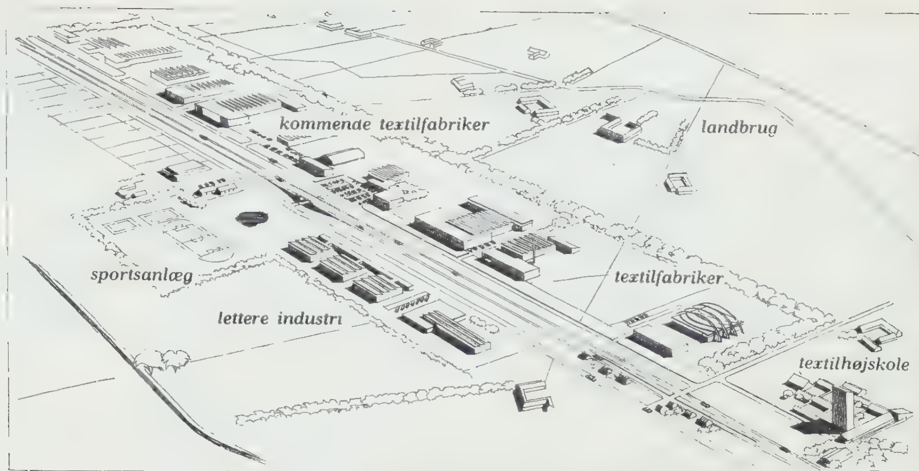
Efter de mere generelle og landsomfattende betragtninger vedrørende industriplanlægning skal jeg fremhæve, hvilke synspunkter den enkelte industrivirksomhed må anlægge, og hvilke overvejelser man må gøre sig, når der skal tages stilling til en eventuel udflytning fra et eksisterende industricentrum.

Mange industrivirksomheder i de store byer må benytte arealer forskellige steder i byen til lagre m.m. og transportere materialer og halvfabrikata mellem

Projekt til båndby udarbejdet af arkitekterne Anne Marie Rubin og Bo Jensen. De tre eksisterende byer Herning, Hammerun og Ikast skal væsentligst være boligområder. T er den nye Tekstilhøjskole, de sorte felter er industriområder, som udbygges efterhånden. 1. er område for tekstilfabriker – 2. er for lettere og 3. for tungere industri og jernbanespor. 4. og 5. er reserveret fremtidige fabriker. Hovedvejen A15, der går gennem hele området, bør senere lægges udenom. Midt i området er planlagt administrationscenter med bank, posthus, busstation m.m. På modsat side af vejen er lagt visse fællesanlæg: børneinstitutioner, marketenderi, sportsplads etc.

Et udsnit af båndbyen Herning-Hammerum-Ikast. Området 1–2 med tekstilhøjskolen, fabriker under opførelse m.m. Der er regnet med rigelig parkeringsplads til funktionærer og arbejdere. Hele området adskilles ved beplantninger fra landbrugsområdet

disse lokaliteter. Alene besparelser i transporter og spildtid kan for sådanne virksomheder ofte svare til forrentning og afskrivning af et nyanlæg, hvor der kan etableres en flydende produktion og en rationalisering af de interne transporter. Der er i tidligere artikler nævnt illustrerende eksempler herpå.

Det er ikke ualmindeligt, at ydelsen pr. arbejder i et nyanlæg kan fordobles eller endog tre-eller firedobles, ikke alene på grund af nye maskiner, men væsentligst på grund af, at det er muligt at tilrettelægge en rationel produktionsproces, der ikke er afhængig af eksisterende anlæg.

Der er vel ingen tvivl om, at medvirkende til den vesttyske og japanske industris stærke vækst og konkurrenceevne, har det faktum været, at man i disse lande har måttet opbygge produktionsapparatet fra grunden og fået fuldt moderne anlæg.

Mange vil forståeligt nok foretrække at flytte ud i den nærmeste omegn, men for Københavns vedkommende er det i dag praktisk taget ikke muligt at finde en ledig industrigrund, og man kan blive tvunget til at flytte til andre egne.

Ser man nøgternt på spørgsmålet, må det erkendes, at en udflytning fra et industricentrum har både lys- og skyggesider, men udviklingen har overalt vist, at industrien tvinges til en spredning og må give afkald på de fordele, der knytter sig til de store byer, som bettere kontakt med myndigheder, centraladministration og forskellige institutioner.

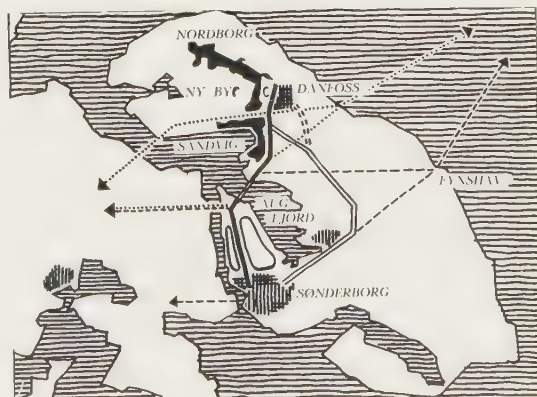
En kendsgerning er det, at de store industricentre allerede nu giver alvorlige problemer, ikke alene for produktionen taget i snæver betydning og mulighederne for udvidelse af virksomheden, men en række uundgåelige følger melder sig efterhånden, som industricentrene vokser, *boligproblemer, sociale problemer, vanskeligheder med transporter, persontrafik*, og ikke mindst *parkeringsproblemer*. Alle disse problemer har en tendens til stadig at være selvforstærkende med industriens voksende intensitet; således at det hele efterhånden går i en uløselig hårdknude såfremt der ikke gribes radikalt ind.

At der her i landet allerede er en udflytning i gang bekræftes af den af Statistisk Departement udsendte beretning om industriens geografiske fordeling.

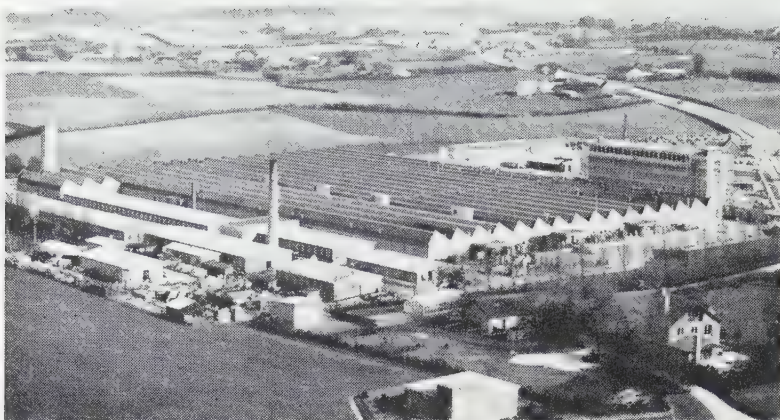
De bedste forhold for industrivirksomheder har man som nævnt i reglen hvor flere virksomheder knyttes til et bysamfund med naturlige trafikale, sociale og kulturelle forudsætninger.

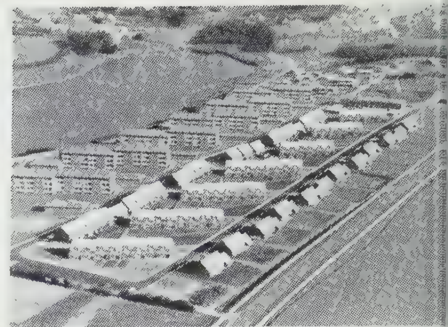
Her i Danmark har vi efterhånden flere eksempler på store industrianlæg uden kontakt med store eksisterende bysamfund. Man behøver kun at tænke på *Danfoss*, hvor en meget stor industri, der i dag beskæftiger ca. 5.000 funktionærer og arbejdere, er vokset op omkring en bondegård.

En sådan eksplosiv vækst har selvfølgelig givet mange problemer foruden selve produktionsapparatet; boligproblemer, løsning af sociale spørgsmål, trafikproblemer m.m. F. eks. køres arbejderne til og fra fabrikken af 70 busser, hvoraf de fleste må stå ubenyttet i arbejdstiden. Kun ca. 2.000 af de ansatte er bosat på Nordals, hvor fabrikken ligger, men selv dette antal familier mærkes stærkt i det landlige område. Der er udstykket til rækkehuse og parcelhuse, og både i Nordborg by og Langesø er der opført etagehuse. Alle de problemer, der er forbundne med så stor en industrivirksomhed, kan man ikke forvente løst på ideel måde under sådanne betingelser, og det er til afhjælpning af problemerne, at professor Peter Bredsdorff nu har udarbejdet en byplan på Nordals for en befolkning på 20.000.

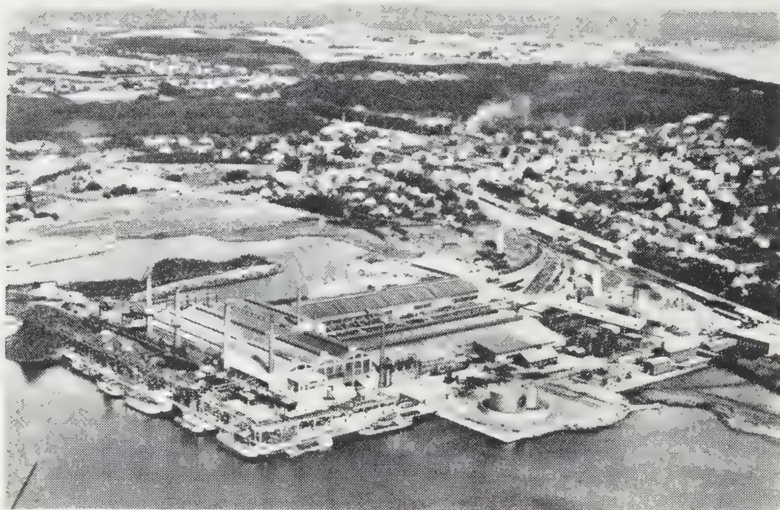

Planen viser skematisk ideen om en båndby, som i nord omfatter den eksisterende bebyggelse, bl. a. Nordby, og som i syd søger mod det attraktive område ved Sandvig. Planerne går ud på at skabe et samarbejde med Sønderborg, således at de to byer supplerer hinanden

Til venstre luftfoto af Danfoss fabriksanlæg. Herove[...] et af de boligområder, der er vokset op omkring Dan[...] foss uden egentlig helhedsplan. Den rivende udviklin[...] har gjort det nødvendigt at lægge en generel pla[...] for nye boligområder

Frederiksværk og Stålvalseværket, fotograferet 195[...]

Stålvalseværket har givet Frederiksværk kommune mange problemer. Frederiksværk var en lille by med ca. 2.000 indbyggere, men indbyggerantallet er efterhånden steget til det dobbelte. Ny skole og boliger til over 200 familier har måttet bygges, og kommunen har måttet garantere for statslån.

Ved *Lindøværftet* er der ligeledes skabt et helt nyt samfund omkring en enkelt industriel virksomhed.

De her nævnte virksomheder er meget store efter danske forhold, men også omkring de store industriforetagender med udenlandsk kapital vil der vokse bysamfund op, der giver tilsvarende problemer.

Inden for rammerne af denne artikel er det ikke muligt at belyse emnet i dets mange afskygninger, men de fremsatte synspunkter og erfaringer såvel fra Danmark som udlandet kan forhåbentlig være tankevækkende for den, der arbejder med planlægning af et industrianlæg og i nogen måde belyse de fordele, der knytter sig til en spredning af industricentrene, navnlig hvad angår frihed i planlægningen og mulighed for fremtidige udvidelser.

Et moment, man ikke kan se bort fra, er den psykologiske og sociale side af spørgsmålet, som i dag har den største betydning, også selv om man ser bort fra mere altruistiske bevæggrunde og anlægger ren[...] egoistiske betragtninger.

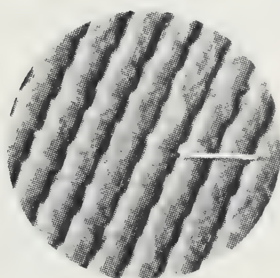
De menneskelige og sociale spørgsmål bliver ikk[...] mindre, efterhånden som arbejdstiden afkortes, o[...] beskæftigelse i fritiden giver nye problemer, som man[...] før i tiden ikke har skænket megen interesse.

Fremskaffelse af den fornødne, kompetente arbejds[...] kraft vil i fremtiden i stadig stigende grad være af[...]hængig af, at virksomheden har *gode arbejdsforhold[...] tiltalende omgivelser*, *parkeringsmuligheder* og meget mere[...] som man måske i første omgang er tilbøjelig til a[...] betragte som noget sekundært.

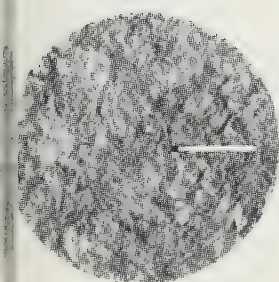
Når en virksomhed har besluttet sig til at flytte[...] ud, melder der sig ved *valg af beliggenhed* en række[...] spørgsmål, hvoraf nogle allerede er berørt, krav ti[...] *transportforbindelser*, *trafikforbindelser*, *kraft- og vandforsy[...]ning*, endvidere *disponibel arbejdskraft*, *boliger* m.m.

Alle disse spørgsmål må undersøges i hvert enkelt[...] tilfælde, og forudsætningen må som nævnt i reglen[...] være, at der for den by eller egn, man har kaste[...] blikket på, foreligger en plan for den fremtidige ud[...]vikling, og at der findes byggemodne industriarealer[...] Disse spørgsmål skal behandles i en følgende artike[...] om *valg af beliggenhed for et industrielt anlæg.* **N. J. M[...]**

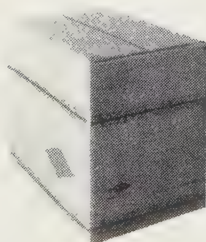

netmønstret

eller glat

altid
velemballeret

Rockwool Pladebatts -

når større stivhed er påkrævet

De stive Rockwool Pladebatts, fremstillet af komprimeret, imprægneret Rockwool er beregnet til indstøbning i betonkonstruktioner - fortrinsvis i svømmende gulve - til selvbærende loftsisolation og andre isoleringsopgaver, hvor større hårdhed og stivhed er primære krav. Rockwool Pladebatts virker effektivt lyddæmpende og de hårde plader er uhyre nemme at tildanne. De leveres i to størrelser og i tykkelser fra 10 - 50 mm. Varmeisoleringsevnen
$\lambda_{10} = 0{,}03$ kcal./m · h · °C.

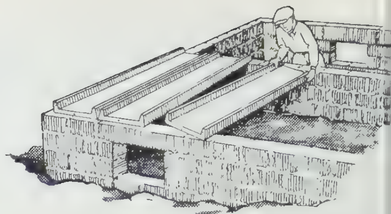
A/S ROCKWOOL . CODANHUS . GL. KONGEVEJ 60 . KØBENHAVN V . CENTRAL 9575

Førfremstillede etageadskillelser

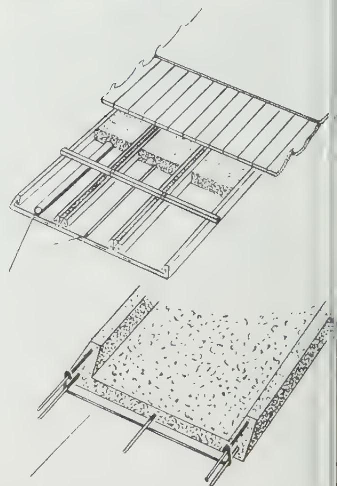
Selvom Sverige er et træproducerende land, har en førfremstillet etageadskillelse af jernbeton i bjælkeform vundet så megen terræn på grund af sine fordele, at disse etageadskillelser nu fremstilles på 26 betonfabrikker spredt over hele Sverige, så transportafstandene ikke bliver uoverkommeligt store. Også i Sverige er der mangel på faguddannede tømrere, og E.W.-etageadskillelsen kan henlægges af ufaglærte.

Det angives, at man ved brug af E.W.-bjælkelaget sparer 45 pct. i materialeomkostninger, 96 pct. i arbejdstid på byggepladsen, 65 pct. spares i vægt, og varmeisoleringen angives at kunne gøres 33 pct. bedre end den normale. Gennemsnitsvægten på bjælkelaget er 135 kg/m², idet de korte spændvidder vejer mindre, de store lidt mere. Fritliggende kan være indtil 10 meter.

Bjælkerne er U-formede – 60 cm brede og fra 16–32 cm høje – alt efter spændvidden. De henlægges med midterfladen vandret således, at en helt jævn underflade, der ikke skal pudses, opnås. Da vangerne er bredere for neden end for oven, dannes der en kileformet rille imellem nabobjælkerne, og disse riller fyldes med beton, hvori kan indstøbes jern eller træklodser til fastgørelse af strøer, hvorpå gulv kan henlægges. Rør og ledninger til vand, afløb, elektricitet og gas kan anbringes på bundfladerne. Ved at anvende denne etagekonstruktion opnås forkortet byggetid, lavere omkostninger og mindre fugt i de færdige bygninger og særlig det sidste spiller for vin-terbyggeriet en væsentlig rolle. E.W.-bjælkelaget e[r] godkendt af bygningsmyndighederne i Sverige, o[g] hovedforhandlingen sker gennem kommanditselskabe[t] Elof Wennström, Sverige. **BC-T**

Bjælkelaget lægges på plads

Snit i bjælkelag

Kilde: „Byggnadsvärldens“ 50 års jubilæumsnummer.

Værktøj og spånplader

Man kan i det store og hele bruge samme værktøj til spånplader som til træ, men selvom save, høvle, bor og andre hjælpemidler kan anvendes, har spånplader dog specielle egenskaber, som bevirker, at man i nogle tilfælde bør tage visse forholdsregler.

Ligesom værktøjet slides stærkt i krydsfiner, slides der uforholdsmæssigt meget på det, når det anvendes til spånplader på grund af den anvendte lim. Hvor det kun drejer sig om mindre kvanta, der skal bearbejdes, vil man dog som regel anvende det sædvanlige værktøj og blot sørge for at slibe lidt oftere end ellers, men benytter man spånplader i stor udstrækning, vil det kunne betale sig at anvende hårdtmetalværktøj.

Man må være særlig opmærksom på kanter og hjørner ved transport og ved bearbejdelse af kanter med skærende værktøj have opmærksomheden henvendt på snitretningen, hvis man vil undgå at rive spån ud.

Bruger man rundsav, får man den reneste kant ved at anvende savklinger med fine tænder og ved ikke at trykke pladen for hårdt mod klingen. Det er formålstjenligt at bruge højt omdrejningstal. I denne forbindelse er det værd at nævne, at man i Tyskland er gået over til omdrejningstal på indtil 6000 omdrejninger i minuttet til renskæring af kanter.

Ved fræsning skal omdrejningstallet også være højt, og hårdtmetalværktøj anvendes.

Normalt er pladerne slebet fint, når de udgår fr fabrik, men skulle det være nødvendigt at slibe, ske slibningen bedst på en valsepudsemaskine. Det m erindres, at slitagen er stor på grund af limen.

Skal der anvendes skruer, bør man påse, at de enkelte skrue ikke belastes for meget, og det er bedr at anvende et større antal. I kanter skal anvende længst mulige skruer, og i tynde plader skal man vær forsigtig med store tykkelser. Det anbefales at brug syl i stedet for bor, da boret fjerner materiale, således at skruerne ikke sidder så godt. Vil man endelig bore skal man ikke bruge større bor, end at borehulle bliver ca. 75 % af skruernes diameter, hvor skrue gangene skal være og kun 50 % af skaftets tykkelse Det har vist sig at være meget fordelagtigt at tilfør skruehullet lim. Dersom forholdene tillader det, bø gennemløbende skruer med møtrik anvendes. Er de tale om, at hyppige af- eller påskruninger kan fore komme, vil bøsninger med grove, skarpe skruegang udvendigt være at anbefale og indvendig maskin skruegange. De samme forsigtighedsregler og lignend metoder bør anvendes ved sømning.

Spånpladernes anvendelsesområde bliver størr og større. Det er især møbelindustrien, der har tage pladerne i brug, men også radio, fjernsyn og pian fabrikkerne anvender dem overordentlig meget, for det har vist sig, at spånpladerne har særlige god egenskaber i lydlig henseende. **BC-T**

Kilde: Byggmesteren nr. 2 Månedsudgaven (4) 1960.

Københavns amtssygehus, Glostrup
Arkitekter S.A.F.A. Ypyä, Ypyä og Malmio
Elevbygningen

Håndvask og bidet i ét møbel

Bidets er ikke meget anvendte i Danmark. I Frankri anses bidets for at være nødvendige – mere end bade kar. Langsomt vinder bidets indpas i andre lande, o i Sverige træffer man bidets hyppigere end i andr lande – bortset fra de romanske.

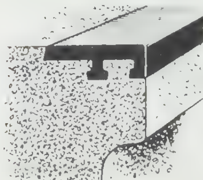
Naturligvis tager bidet plads op i et badeværelse men på den svenske udstilling i Helsingborg – Exp Öresund – bemærkede man dog, at der i alle bade værelser der var udstillede og på alle tegninger ove badeværelser var afsat den fornødne plads til bidet I det udstillede „hjærte“, det førfremstillede ele ment, der rummer alle de sanitære installationer et lille hus, var der afsat plads til bidet, selvom pladsen ikke var ret stor i badeværelset. Det fremgil også af de forskellige publikationer, at bidet i frem tiden skal høre med til almindeligt standardudstyr svenske boliger.

På samme udstilling sås også en fiks udformning af vaskekumme og bidet i samme møbel, så der ikke blev beslaglagt megen ekstra plads til bidet. Bidet'e var anbragt under vaskekummen og kunne trække

ud. Den løsning gav kun få installationsomkostninger og man kunne knapt ane, at der var bidet skjult under håndvasken, hvis man ikke havde bemærket at den sprang lidt længere frem fra væggen end normalt, nemlig 520 mm. Det udtrukne bidet nåede 1020 mm ud fra væggen.

Medens håndvasken er af porcellæn, er bidet'et af plexiglas. Kappen omkring møblet er aftageligt, så rengøring ikke bliver noget problem. *BC-T*

Udstillet af Lagerstedt & Kranz, Malmø.

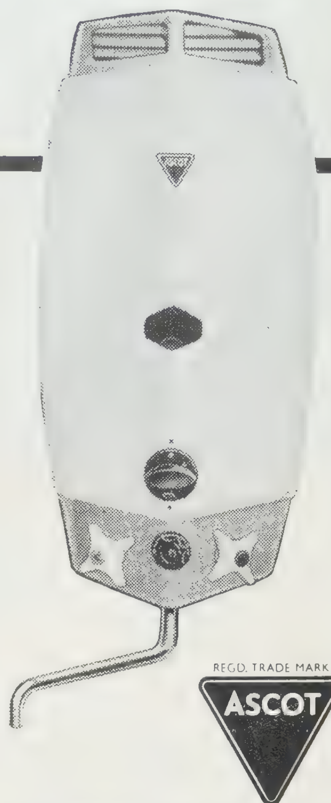
P.V.C. kanter til betontrapper

I uendelige baner fabrikeres p.v.c. kanter, der er beregnede til faststøbning i betontrapper. Man afkorter banen på stedet med en fintandet sav, idet man lægger fladen, man træder på, nedad.

Fremgangsmåden er iøvrigt den, at man anbringer p.v.c. kantstrimlen med fladen nedad i trappetrinets støbeform. Da det meget ofte vil være påkrævet at slibe det støbte trin, når trinet tages ud af formen, vil det være formålstjenligt at anbringe kantstrimlen

Installer ASCOT 512

den ny gasvandvarmer med den *fuldkomne kontrol*

Den ny Ascot 512 repræsenterer det nyeste fremskridt på gasvandvarmernes område forenet med traditionel britisk kvalitet i materialer og fremstilling.

TEMPERATURVAELGER
Temperaturvælgeren kontrollerer uddløbstemperaturen fra ca. 35° til 65°C. og giver husmoderen mulighed for aftapning af varmt vand i den ønskede temperatur.

KONTROL MED GAS OG VAND
Den indbyggede gas- og vandmængderegulator garanterer en konstant udløbstemperatur. Stophaner for gas og vand følger med apparatet.

NEM INSTALLATION OG VEDLIGEHOLDELSE
Ascot 512 er let at installere og vedligeholde. Kappen samt top- og bundplade kan hurtigt aftages således at alle dele er let tilgængelige. Den rustfri stålbrænder og det robuste forbrændingskammer kræver meget lidt pasning.

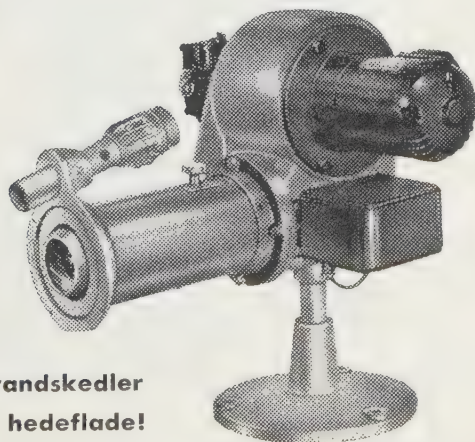
ALSIDIG ANVENDELSE
Ascot 512 leveres til by- eller flaskegas. Alle modeller er specielt konstrueret til let omskiftning fra den ene gasart til den anden.
Den leveres også uden blandingsbatteri kun til fjernaftapning (512/1).

Type	belastning	ydelse	højde	bredde	dybde
bygas G512 & G512/1	167 kcal/min	125 kcal/min	59 cm	26 cm	21 cm
flaskegas B512 & B512/1	160 kcal/min	125 kcal/min	59 cm	26 cm	21 cm

Generalagent: N. CHR. HVIID & SØN
Sølvgade 11, København K. Telefon Minerva 5145

oliefyr type HT 18

- for varmtvandskedler fra 5-20 m² hedeflade!

ANVENDELSESOMRÅDE:

Mindre industrivirksomheder
Alderdomshjem
Børnehjem
Større villaer
Forsamlingshuse
Hoteller
Mindre vaskerier

Overalt hvor der stilles krav om driftssikkerhed, fuldendt forbrænding, minimalt tilsyn og lav pris vil **BP oliefyr type HT 18** være at foretrække.

Et robust højtryksoliefyr med 2-trinspumpe, fotocelle, brænderhoved, **kr. 1.550.- komplet excl. installation.**
Tal oliefyr og olie med BP — det lønner sig.
Både oliefyr og olie kan fås på meget fine vilkår.

BP OLIE-KOMPAGNIET A/s

København afd. **tlf. Minerva 5435**

Fredericia afd. **tlf. 1400**

Midtjysk afd. **Aarhus, tlf. 2 19 22**

Nordjysk afd. **Aalborg, tlf. 2 44 88**

i formen på et stykke ca. 1 mm tykt karton. Skulle man være uheldig under slibningen at komme til at sætte mærker på p.v.c. overfladen, så forsvinder mærkerne, når det pågældende sted duppes med methylenclorid.

Sådanne indstøbte trinkanter formindsker faren for uheld og ulykker, da man ikke glider på dem. Større sikkerhed opnås også – og ikke mindst for folk, der ikke ser godt – gennem den optiske understregning af trinene og forkanternes klare afgrænsning gennem farven.

Da trinene er bestandige mod syre, olie, fedt, lud og salt, holder de sig stadig smukke. De fabrikeres af Werner Spies, Mannheim, Tyskland. *BC-T*

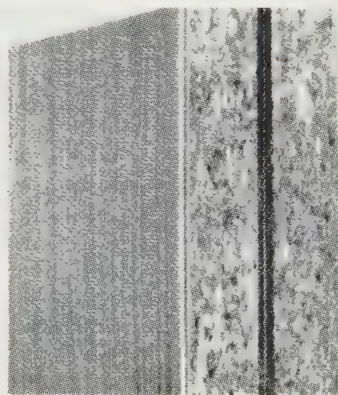
Kilde: Betonstein Zeitung nr. 3, 1960.

Døre lukkes sagte med plastic-faller

Som et lille led i kampen mod støjplagen, der kan være af betragteligt omfang i store etageejendomme, er der i U.S.A. bragt en dørlås på markedet, hvor fallen er udført af fenolplastic. Når en dør lukkes, fremkommer der, selv ved almindelig behersket lukning, en støj, når fallens metal går mod slutblikket. Denne støj skulle være så godt som elimineret med en falle af plastic.

Fabrikanterne har egentlig tænkt sig, at den nye låsekonstruktion skulle finde anvendelse i radio- og fjernsynsstudier, på hospitaler og i kontorer, men den vil formentlig også blive foretrukket i mange beboelseshuse. *BC-T*

Kilde: Progressive Architecture, november 1959.

Lyddæmpede døre

For femogtyve år siden var det ikke almindeligt at drage omsorg for en effektiv varmeisolering, medens man i dag finder det naturligt. Lydisoleringen vil i de kommende år komme i forgrunden, og om nogle år vil en effektiv lydisolering blive anset for ligeså vigtig som varmeisolering. Støjen forplanter sig på så mange måder og ad så forskellige veje, at lydisoleringen også må ske på vidt forskellige måder. En af dem er lyddæmpning fra rum til rum gennem dørene. I U.S.A. har et firma konstrueret en dør, hvis lyddæmpende egenskaber er betydelige. Billedet viser dørens konstruktion. Yderst er der en overflade bestå

ende af krydsfinér, og dækfiberen kan være af hvilken som helst art, man måtte ønske. Indeni døren er en flerelags plasticblandet lagdeling af træspåner, som har fortræffelige lyddæmpende egenskaber, og yderligere er luftmellemrum. Døren beslås og hænges på sædvanlig måde, og den fabrikeres af United States Plywood Corp. Door Div. 55 West 44th. St. New York 36 N.Y. *BC-TT*

Kilde: Architectural Record, 3. marts 1960.

Indholdsfortegnelse for artikler på annoncesiderne

Arkitekten 15/1960

Arkitekten 16/1960

GRECO DØRE

FABRIK
N. HELMER HENRIKSEN
KYSTVEJ AARHUS TELF 24700
FORHANDLERE OVERALT I DANMARK

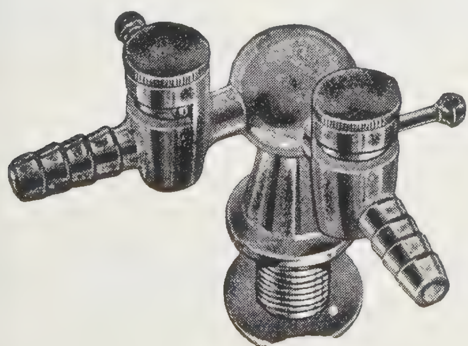
Silikonat

mod Regn og Fugt -
til Mur- og Tagsten m. m.

V. Meyer
BYGNINGSMATERIALER
NIELS JUELS GADE 9 . KØBENHAVN K . MINERVA 3525

NIF

„Bordmodel"

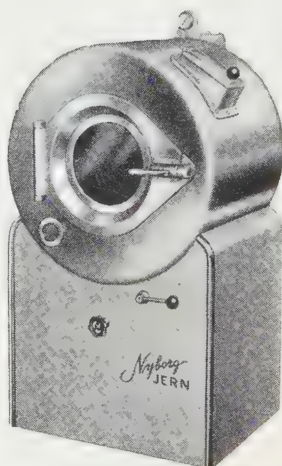

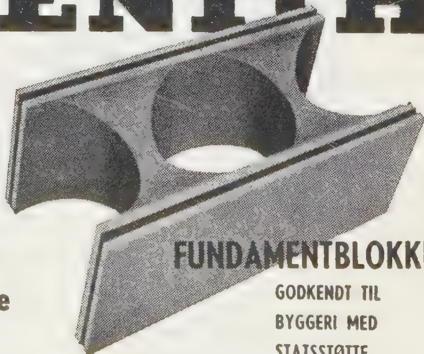
Leveres i
enkelt – dobbelt
og 3 dobbelt

NORDIA-DAN
SYSTEM-KØKKEN
PASSER TIL
ETHVERT
BYGGERI...

FINSENSVEJ 9
TELF. FA 5095
KØBENHAVN F

Meddelelser fra

DANSKE ARKITEKTERS LANDSFORBUND

Bredgade 66, København K
Telefon *Minerva 1290

Adresseforandringer

Andersen, C. Kjettrup, *bolig og tegnestue* fra Blomstermarken 93, Ålborg til Nygårds Plads 8, 14., Valby.
Bangsbo, Per, *bolig* fra Maglekildevej 9, V til Frederiksberg Allé 94, 5., V, *tlf.* uændret.
Brandt, Ole, *bolig* fra Ansgargade 8, 2., Odense til Fruens Bøge Allé 17, Fruens Bøge.
Baastrup, Hans, *bolig* fra Søborg Torv 6, Søborg til Lindehøjvej 43, Birkerød, *tlf.* Birkerød 2776.
Clausen, Bent, *bolig* fra Frederiksdalsvej 82 B, Virum til Frederiksdalsvej 80 A, Virum, *tlf.* uændret.
Hasselager, Willy & Georg Nielsen, *bolig* Torvevej 64, *tlf.* 94 34 28, Skovlunde og Ringtoften 5, *tlf.* 94 41 35, Skovlunde, *ny tegnestue* Stationsvej 13, Ballerup, *tlf.* 97 21 07.
Jensen, Christian Østergaard, *bolig* fra Vangedevej 154 A, Søborg til Gjötargatan 25 F, Hultsfred, Sverige.
Jensen, Siliam, *bolig* fra Dalvej 1, Gentofte til Ordrupvej 155, Charlottenlund, *tlf.* Ordrup 8255.
Juul-Sørensen, Lauge, *bolig* uændret, *ny tegnestue* Buen 2, Kolding *tlf.* Kolding 5110 (sammen med arkitekt K. Bonnis).
Lindbæk Peter *bolig* fra Middagshøjvej 39, Viborg til Fuglsangs Allé 1, Ikast.
Lund, Nils-Ole, *bolig* fra Ths. Heftyesgt. 34, Oslo til Hjelmsgt. 12, Oslo, *tegnestue* H.F.-bygget, Niels Henrik Abellsveg, Ullevål Hageby, Norge.
Nissen, William, *bolig og tegnestue* fra Nørre Farimagsgade 33, K til Gothersgade 165, K, *tlf.* Palæ 7408.

Meddelelser fra

AKADEMISK ARKITEKTFORENING

Bredgade 66, København K
Telefon *Minerva 1290

Nye medlemmer

Askov-Jensen, Jens, *bolig* Stolpehøj 118, Gentofte.
Brøgger, Poul, *bolig* Sundsgade 1, Fredericia.
Hauerslev, Palle *bolig* Sjællandsgade 56, Randers, *tlf.* Randers 3574.
Nielsen, Hans, *bolig* Chr. Richardtsvej 5 B, Fredericia, *tlf.* Fredericia 2870.

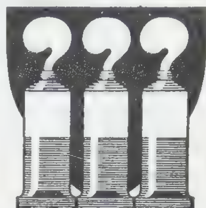
KØB OG SALG

Skrivemaskine, „Olivetti" med 65 cm valse, brugt 3 måneder, sælges fordelagtigt. Billet mrk. 1000 til *Arkitekten*, Nyhavn 43, K.

MALERFIRMA

ROBERT RASMUSSEN

Skt. Gjertrudsstræde 6
Central 202 og 11.302

C. MØLLMANN & CO.

MALERMESTRE

NØRREGADE 18

TLF. MINERVA 1404

TØMRERSVENDENES AKTIESELSKAB

Alt tømrerarbejde udføres

DEGNEMOSE ALLÉ 28 TELEFON 60 11 33

PATINAT

KOBBERFARVE TIL ETERNIT - BETON - SORTE OG GALV. PLADER

Patinat sprøjtes eller stryges på med pensel.
Patinat er elastisk og har stor vedhæftningsevne, selv på arbejdende underlag.
Patinat får efterhånden ved luftens indvirken kobbers irgrønne fornemme udseende.
Brochure tilsendes på forlangende ved henvendelse til:

Eneforhandler for Danmark

A/s WILLIAM BOAS

Frederiksgade 11, K . C. *236

Komb, Billard- og Tegnebord, 140 × 230, sælges. LU. 53 ml. 9-13.

Sweet's File Architectural, nyere udgave af nævnte værk købes omgående. Billet mrk. 999 til *Arkitekten*, Nyhavn 43, K.

STILLING TILBYDES

Arkitekter. Kvalificerede medarbejdere søges omgående til tegnestue- og tilsynsarbejde. *Mogens Irming*, arkitekt M.A.A. Nr. Voldgade 38. C. 5211.

Vælg selv opgaverne. 1/4 af befolkningen i Danmark er københavnere, men 3/4 af arkitektstanden er københavnere.
På grund af dette utrolige misforhold er mulighederne i provinsen særlig store. Vi mangler hjælp til at udnytte disse chancer. *Poulsen og Blegvad*, Aalborg.

Arkitekter, yngre medarbejdere søges snarest til projektering af skoler, hospital og større institutionsbyggeri. *Erik Ejlers*, arkitekt M.A.A., Hellerupvej 8, He. 645.

Arkitekt. Dygtig medarbejder søges til projektering af sygehusbyggeri og andre interessante opgaver. Varigt arbejde og gode lønforhold kan påregnes. *Kristian Nielsen & P. Hougaard Nielsen*, Slotsgade 1, Skive.

Arkitekt-konduktør (30–35 år), der kan påtage sig henholdsvis detailprojektering og tilsyn, søges snarest. Yngre arkitekt med god tegnefærdighed søges ligeledes snarest til skitsering og projektering. Løn efter kvalifikationer. *Poul C. Poulsen*, Elverdalsvej 10, Højbjerg. Telefon Århus 7 11 77.

Arkitekt søges

Til arbejdet med kondemneringer og udarbejdelse af saneringsplaner efter de nye love, nr. 185 og 184 af 5. juni 1959, om boligtilsyn og sanering af usunde bydele, søges 1 arkitekt med afgang, helst håndværksuddannet, men i hvert tilfælde med en del års praktisk erfaring i byggeopgaver. Løn efter overenskomst af 3.7.59 mellem Københavns magistrat og Danske Arkitekters Landsforbund.
Nærmere oplysninger kan fås ved henvendelse til *Boligkommissionens sekretariats arkitektkontor*, Stormgade 20, 3die sal th. Tlf. BY 8961, lokal 5 eller 8.

Tegnestueservice for arkitekter. *H. Nannestad*, arkitekt M.A.A. Telefon Farum 506.

DUPLIKERING

Byggebeskrivelser, referater og renskrivning af statiske beregninger. Duplikeringsbureauet **Dania**, Minerva 428.

SDR FELDING

JUTLANDIA DØREN

A/S JUTLANDIA · DØR OG MØBELPLADEFABRIK · SDR FELDING · A/S JUTLANDIA · DØR OG MØBELPLADEFABRIK · SDR FELDING

Sådan siger de andre

I *Politiken* den 25. juli svarede Svend Erik Møller på ledere *Ridderslaget* i Arkitekten nr. 15, 1960. Vi bringer her hans sva men henviser iøvrigt til siderne 281 og 282 i dette nr. af *Arkitekte* hvor vi bringer et direkte svar fra Svend Erik Møller samt e række indlæg.

Ridderslagne arkitekter

Tidsskriftet „Arkitekten" retter harmfuldt angreb på Politikens arkitekturmedarbejder

Lige hjemkommet fra nogle dages rejse ser jeg, a tidsskriftet „Arkitekten" på standens vegne har på taget sig at revse mig som *Politikens* arkitekturmeda bejder.

Tidsskriftets redaktør, *Poul Erik Skriver*, har gjo en ledende artikel, som brænder af voldsom harm og ophidselse over mine anmeldelser af Tårnb rådhus, SAS-hotellet og den nye lufthavnsbygning Kastrup. Poul Erik Skriver hævder ganske bramfri at „disse tre artikler repræsenterer bundrekorden manglende arkitekturforståelse hos en professionel fag skribent", og at anmelderens „unuancerede syn p moderne byggeri røber en aversion mod at indlev sig i dette kunstområde".

Poul Erik Skriver kalder kritiken for sur og usagli og han slutter:

„Hans negativitet kan føre til udbredt modvilje mod de bevidste arkitektur til skade for den progressive bygning kunst og til gavn for den velkonsoliderede middelmådighe I arkitektkredse derimod vil Svend Erik Møllers hug i frem tiden blive betragtet som ridderslag".

Skrivers sidste manende ord vil muligvis blive mod taget som en god trøst af de allerede ridderslagn arkitekter, men spørgsmålet er dog vist alligevel, o ikke „Arkitekten"s redaktør har taget munden fu fuld, når han således drager hele standen ind unde sin beskyttelse. Sagen er den enkle, at der heldigv laves megen storartet arkitektur i dette land – ark tektur, som slet ikke er inficeret af den international sygdom, som Poul Erik Skriver kalder „den progres sive bygningskunst", og som har fået sit mest rendyr kede udtryk i SAS-hotellet. Men når Skriver således betragter mig som imbecil på dette punkt, kan je ikke lade være med at tænke på, at den verdenskendt finske arkitekt, professor *Alvar Aalto* for ikke læng siden til sit eget lands arkitekturtidsskrift sagde:

– Bygningskunstens horoskop er i dag sådan, a ordene bliver negative – og det er ikke rart. Klodsern af glaskvadrater og kunstmetaller – storstædern umenneskelige dandypurisme har ledt til et mod byggeri uden tilbagetog – i den retning er vejen spær ret... hvad det offentlige byggeri angår, så trænge der sig en propagandabåret formalisme i forgrunden industrial design og den amerikanske smartheds skræk kelige mangel på ligevægt".

Vi kommer såmænd nok til at snakke mere o disse ting i fremtiden – med eller uden billigelse fr arkitekternes fagblad.

Svend Erik Mølle

At tænke sig (De ved det er det, der udkommer dagligt med *Pol tiken* som tillæg) udskrev den 28. juli en *arkitektkonkurrence.*

ATS udskriver stor arkitektkonkurrence mellem alle danske arkitekter

Vort hæderkronede organ har altid været med til a præge den nationale arkitektur. Gennem konkurrence udskrevet blandt danske arkitekter har vi gang p gang vist vejen frem.
Atter kalder vi på arkitekterne!
Vi udskriver en ny konkurrence med store præmier!
Opgaven lyder i al sin enkelhed: Tegn et nyt domici til *At tænke sig.* Så vidt vi kender arkitekterne, kan de nok lade sig gøre til *i morgen.* Tag fat nu og ryk arki tekturens grænsepæle frem. Vi skal nok følge med
1. præmien er en flunkende ny trekant.
2. præmien er en firkant (meget moderne).
3. præmien er bare en kant, men det skal der jo også altid være

Den 29. juli kunne *At tænke sig*, som forventet bekendtgør resultatet af konkurrencen. Vi bringer her dommerkomiteen bemærkninger. Af pladshensyn kan vi dog kun gengive 1. præmie projektet – et ikke ukendt fænomen ved omtale af konkurrencer

Allerede i dag kan vi løfte sløret for de børn, der e viklet ud af svøbet under vor store arkitektkonkurrenc blandt danske arkitekter om et nyt hovedsæde – e såkaldt *domicil* – for ATS.

Det har været hårdt for dommerkomiteen at nå frem til enighed, men sent i aftes udsendte man føl gende bulletin:

Af de mange værdifulde forslag, der viste en for bløffende ensartet kvalitet, har vi besluttet at præmiere følgende:

1. præmie. Et forslag af arkitekt *Tegner*, der vinder trekanten og samtidig slås til ridder af elefantgummiet Forslaget fremhæves for den klarhed i opbygningen der vil få huset til at stå som et eksempel på de bedste i dansk byggeri i dag.

2. præmie går til arkitekt *Tahler* for et ligeledes mege konsekvent og fortræffeligt forslag, selv om et mindreta i dommerkomiteen afgav dissonans på grund af facadens rigeligt følelsesbetonede udformning, som man fandt problematisk.

3. præmie-forslaget var tegnet af arkitekt *Snakke*, og kom med i præmieringen, fordi man fandt den interessante virkning af mørkt lys, indrammet af hvid papir, værdifuld.

Endelig indkøbtes et forslag af arkitekt *Schriger* på grund af den originale arkitektoniske virkning, som man fandt dristig og karakterfuld.

De tre sidste arkitekter slås til henholdsvis *Dannebrogsmand*, *Pingridder* og *lirekassemand*, og vi er stolte af at have rykket arkitekturens grænsepæle så langt frem, at man i realiteten må erkende, at der overhovedet ingen grænser er.

Kritik frabedes.

Bianco Lunos Bogtrykkeri A-S, Kbhvn.